

Trg nepremičnin: Kupec
v začaranem krogu / Miran
Kambič: Fotograf, ki zgradbam pusti, da
pripovedujejo svoje zgodbe / Luka Skansi:
Prostor arhitekturne kritike / Laurent Tardieu:
Arhitektura in otroci / Od žlice do hiše: Salon
pohištva in arhitekturni biro id:doma / Sodobna
hrvaška arhitektura: Dvigovanje
standardov

SLOVENIJALES

BIV
AN
JE

Zgodbe prostora

www.slovenijales-bivanje.si

Ustvarite svojo zgodbo prostora!

Izšel je prvi katalog
»Zgodbe prostora«.

Lokacija

- Pohištveni salon Slovenijales Bivanje
Dunajska cesta 20, Ljubljana
- Poslovna stavba Slovenijales

Vabljeni v nov salon pohištva v Ljubljani

z ekskluzivno ponudbo
izdelkov za opremo doma!

- ▶ Kava in pecivo za vse obiskovalce od 3. do 8. 11.
- ▶ Vsaj 10-odstotni sejemski popust do 30. 11.
- ▶ Darilni bon 15 eur od 3. do 30. 11.

MARLES IMA NOVO AKCIJO!

- 1 Kakovost in tradicija
- 2 Energetska varčnost
- 3 Hitra vseljivost
- 4 Potresna varnost
- 5 Individualnost
- 6 Preverjena kakovost
- 7 Cenovno ugodna ponudba

VAŠA NOVA HIŠNA ŠTEVILKA

ATRIS NOVA

NIZKA HIŠA ZA VISOKA PRIČAKOVANJA
ZDAJ PO AKCIJSKI CENI!

Stilka je simbolična.

Osnovna ponudba: 52.900 EUR | Na ključ: 105.900 EUR

Doplačilo za nadstrešek z vključno krovsko-kleparskimi deli: 5.900 EUR | DDV povsod vključen v cenah

Marles hiša - moja hiša!

**Pohitite, akcija traja samo še 1 mesec
in prinaša številne prednosti.**

Akcija traja do 9. decembra 2009, in velja samo za pogodbe, ki bodo podpisane v tem času. Hiše morajo biti odpremljene najkasneje do 9. septembra 2010. Vse ostale ugodnosti in posebne ponudbe Marles se izključujejo in za to hišo ne veljajo.

Marles je dobitnik priznanja:

... in certifikata:

MARLES HIŠE MARIBOR d.o.o., tel. 02/42-94-603, komerciala@marles-hise.si, www.marles-hise.si

V ZAČARANEM KROGU

Urša Marn, foto Borut Krajnc

Marko Puschner, urednik nepremičninskega spletnega portala Slonep.net o razmerah na trgu nepremičnin leto po izbruhu finančne krize

Več let so bili za naš nepremičninski trg značilni rast cen, zadostno število kupcev in njihova precejšnja nezahtevnost. Povpraševanja je bilo dovolj, spodbujala ga je tudi država. Z izbruhom finančne krize pa so se razmere na nepremičninskem trgu spremenile. Kako zelo?

► Razmere so se spremenile tako, da so sedaj ravno nasprotno, kot so bile pred krizo. Takrat je bilo povpraševanja po nepremičninah, predvsem stanovanjskih, več, kot je bilo ponudbe, začinjali so se novi projekti, kupci niso bili izbirčni. Danes je ponudbe več kot povpraševanja, investitorji nove projekte odlagajo ali jih izvajajo brez naglice, kupci pa so postali zelo izbirčni in hočejo denarju primerno veliko in kakovostno stanovanje ali hišo. Nekakovostne nepremičnine se slabo prodajajo in prodajalci morajo precej popustiti pri cenah, če želijo skleniti posel.

Znano je, da je občutno upadel promet z nepremičninami. Kaj pa se je zgodilo s cenami?

► Oglaševane cene stanovanj v Ljubljani, ki jih spremljamo na spletnem portalu Slonep.net, so se od junija lani, ko so dosegle vrh, do junija letos znižale za osem odstotkov, od septembra lani do septembra letos pa za sedem odstotkov. Toliko so v osnovi popustili prodajalci. Vendar pa so se cene pri sklenjenih poslih, ki jih spremlja Geodetska uprava, znižale še bolj, to pomeni, da lahko kupci s pogajanjem na začetku postavljene cene še dodatno znižajo. V Ljubljani so se sklenjene cene za stanovanja od junija lani do junija letos znižale za 16 odstotkov, na slovenski ravni pa za 13 odstotkov. Podobno je pri hišah. Oglaševane cene so se od septembra lani do septembra letos znižale v vseh regijah, razen v Južni Primorski, kjer so ostale nespremenjene, in Severni Primorski, kjer so se zvišale za pet odstotkov. V drugih regijah so se znižale za enega do 14 odstotkov. Najobčutnejše znižanje smo zaznali na Go-

renjskem in v Zasavju. Tudi pri sklenjenih cenah je bilo na državni ravni zaznati znižanje, in sicer za devet odstotkov od junija lani do junija letos. **Je zastoj na trgu nepremičnin le psihološki ali je stanovanj že preveč?**

► Stanovanj na trgu je po mojem več kot dovolj. Glede na statistične podatke je stanovanjski fond v Sloveniji dovolj velik, da lahko zadovolji vse potrebe prebivalstva. Vendar sta pri tem dve težavi: razporejenost stanovanj in to, v kakšnem stanju so. Veliko stano-

po načelu »prodam svoje, kupim drugo«. V sedanjih razmerah se pojavlja težava, da imajo vsa stanovanja previsoke cene in tako kupec ne more prodati starega stanovanja, cene pa ne more spustiti, ker ima stanovanje, ki ga kupuje, previsoko ceno, in ga ne bi mogel kupiti, če bi ceno starega spustil. Dejansko se je kupec znašel v začaranem krogu.

Po analizi Geodetske uprave so se cene nepremičnin v Sloveniji zadnje leto znižale za 13 odstotkov, kar ni veliko v

rešila težav s pridobivanjem podatkov o novogradnjah, na Slonepu pa smo šele letos začeli zbirati podatke o oglaševanih cenah novogradenj. Če ne bo večjih zapletov z metodologijo, bomo prvo analizo cen novogradenj objavili v prvi polovici prihodnjega leta in takrat bo mogoče ugotovljati, ali se hitreje cenijo novogradnje ali stara stanovanja. Glede na cenovna nesorazmerja bi bilo mogoče sklepati, da se hitreje cenijo stara stanova-

V SEDANJIH RAZMERAH SE POJAVLJA TEŽAVA, DA IMAJO VSA STANOVANJA PREVISOKE CENE IN TAKO KUPEC NE MORE PRODATI STAREGA STANOVANJA, CENE PA NE MORE SPUSTITI, KER IMA STANOVANJE, KI GA KUPUJE, PREVISOKO CENO, IN GA NE BI MOGEL KUPITI, ČE BI CENO STAREGA SPUSTIL.

vanj je potrebnih obnove, marsikatero pa ni več primerno za bivanje. Zaradi migracij prebivalstva imamo območja, kjer je stanovanj preveč, in območja, kjer jih je premalo. Navadno so večje potrebe v mestih, ki se razvijajo. Pri tem najbolj izstopata Maribor in Ljubljana, kjer je bilo v preteklosti čutili pomanjkanje stanovanj. Zadnja leta, predvsem pa lani, je bila gradnja zelo intenzivna in na trgu je bilo veliko novih stanovanj. Tako je tudi danes, ko je ponudba novih stanovanj velika, velika pa je tudi ponudba rabljenih. Zastoj na trgu nepremičnin je gotovo predvsem posledica strahu pred prihodnostjo. V negotovih gospodarskih razmerah se ljudje ne počutijo varni glede zaposlitve, zato začnejo intenzivneje varčevati in se, če je le mogoče, odpovejo večjim nakupom in nakupom, za katere je potrebno dolgoročno zadolževanje. Za nepremičninski trg je tudi značilno, da se veliko nakupov opravi

primerjavi z znižanjem cen v ZDA in nekaterih evropskih, zlasti baltskih državah. Zakaj znižanje ni bilo občutnejše?

► Cene se navadno zelo znižajo, če se razpoči balon. To se je zgodilo v ZDA. Pri nas pa nepremičninskega balona ni bilo. Da nastane balon, se morajo cene dvigniti zaradi psiholoških učinkov in večjih tveganj oziroma špekulacij v nakupni verigi. V ZDA so bila to tvegana posojila. Pri nas gre dejansko za normalen cikel trga. Cene so se dolgo zviševale, ker je povpraševanje presegalo ponudbo, sedaj se znižujejo, ker se je razmerje spremenilo. Povpraševanje pa se je zmanjšalo, ker so cene presegle kupno moč večjega dela kupcev.

Se vsa stanovanja cenijo približno enako ali se hitreje cenijo stara stanovanja?

► Javno dostopnih podatkov o cenah novozgrajenih stanovanj nimamo. Kolikor vem, Geodetska uprava še ni

Kaj se zadnje leto dogaja na trgu najemniških stanovanj? Se tudi na njem cene znižujejo?

► V Ljubljani so se lani najemnine za stanovanja zvišale za 12 odstotkov. Zvišanje je bilo izredno veliko, če upoštevamo, da so se najemnine pred tem zviševale do tri odstotke na leto. Zelo se je tudi povečala ponudba stanovanj, saj smo zaznali več kot dvestoodstotno povečanje števila ponujenih stanovanj od marca lani do marca letos. Letos se najemnine znižujejo. V prvem polletju so se znižale za 20 odstotkov, v tretjem četrtletju pa še za dobra dva odstotka.

Kako razložiti razlike v cenah nepremičnin v Sloveniji glede na cene v razvitih gospodarstvih, od katerih je Slovenija najbolj odvisna in kamor gravitira? Zakaj je razmerje med povprečno plačo in povprečno ceno kvadratnega metra stanovanja pri nas v takem nesorazmerju s tistim v Nemčiji, Avstriji, Madžarski, Italiji?

► Razlogov je več. Eden izmed glavnih je, da je v Sloveniji, v primerjavi z razvitimi gospodarstvi, zelo velik delež lastniških stanovanj. Visoke cene stanovanj lastnikom ustrezajo, saj tako s prodajo dobijo več denarja. Če pa stanovanje lahko prodaš po visoki ceni, potem tudi lažje kupiš drugo. Poleg tega je možnih kupcev razmeroma malo, saj jih večina že ima streho nad glavo. Cene je posredno dvigovala tudi država z različnimi ukrepi, pri čemer velja posebej omeniti nacionalno stanovanjsko varčevalno shemo, ki je neposredno spodbujala povpraševanje. Hkrati državi ni uspelo zagotoviti večje ponudbe. Cene novih nepremičnin so odvisne tudi od cen gradbenega materiala, te pa niso bistveno drugačne od cen v tujini. Nezanemarljivi so še apetiti investitorjev po dobičkih, ki zelo podražijo novogradnje in vplivajo tudi na cene starih nepremičnin. Glavne težave ne vidim v cenah nepremičnin, te so bolj ali manj na evropski ravni, temveč v gospodarstvu in državi, ki nista sposobna zagotoviti primerljivih plač.

Koliko je sedaj v oglasih povsem nerealno postavljenih cen?

► Koliko je nerealno postavljenih cen, ne vem, jih je pa kar nekaj; to hitro opazimo, če pregledujemo nepremičninske oglase. Veliko je nepremičnin, ki se prodajajo leto, dve in več. Pri teh je očitno nekaj narobe in po vsej verjetnosti gre za prevelika pričakovanja prodajalcev.

Kaj pričakujete, da se bo na nepremičninskem trgu dogajalo do konca tega leta in kaj prihodnje leto?

► Letos je pričakovati, da se bodo cene še naprej zniževale. Kaj se bo dogajalo prihodnje leto, pa je odvisno predvsem od splošnih gospodarskih razmer pri nas. Če bo gospodarstvo okrevalo, je pričakovati tudi spremembe pri povpraševanju.

Kakšni ukrepi za spodbuditev nepremičninskega trga bi bili najučinkovitejši in kdo jih lahko sprejme?

► Trg je glede na trenutne razmere najbolje prepustiti samemu sebi. Posegi države bi lahko ogrozili proces prečiščevanja; ko se cene znižujejo, propadajo akterji na strani ponudbe, ki niso delali kakovostno, in se razmere za kupce na splošno izboljšujejo. Seveda gre lahko takšno »čiščenje« predaleč in bi se lahko zelo zmanjšala ponudba, to pa bi ponovno vodilo v pretirano rast cen. Zato bi se država morala že sedaj ukvarjati z ukrepi, ki bi zagotovili zadostno ponudbo kakovostnih stanovanj, ko se bo povpraševanje povečalo, da se cene ne bodo spet pretirano zviševale.

Bi ministra Križanič in Erjavec za mlade družine, ki na trgu ne morejo priti do stanovanj, naredila več, če bi namesto jamstvene sheme razvila državni sklad najemniških ali prehodnih stanovanj oziroma če bi k temu spodbudila zasebni sektor?

► V Sloveniji najemni trg ni dovolj razvit, niti ni dovolj ponudbe nepro-

fitnih najemnih stanovanj. Zaradi tega je reševanje stanovanjskega vprašanja skoraj vedno pogojeno z nakupom. Država bi za mlade storila največ, če bi ji uspelo zagotoviti neprofitna najemna stanovanja, torej stanovanja z nizko najemnino, ki bi jih mladi najeli brez težav. Pri tem je vseeno, ali bi šlo za državna ali zasebna stanovanja. Bistveno je, da gre za možnost najema za daljši čas, da so stanovanja dovolj kakovostna in je

najemnina nizka - neprofitna.

Ali ta trenutek mladi družini oziroma paru pri prvem reševanju stanovanjskega vprašanja priporočate nakup rabljene nepremičnine ali novogradnje?

► Kaj kupiti, je odvisno od finančnih zmoglosti, potreb in načrtov za prihodnost. Če se stanovanje kupuje za krajši čas, je morda bolje kupiti starejše, če se kupuje za daljše obdobje, pa novejše. ☺

- PRIVOŠČITE SI ZDRAVO UGODJE BIVANJA
- NAJ VAS OBDAJAJO NARAVNI MATERIALI
- PRIHRANITE POZIMI PRI OGREVANJU IN POLETI PRI HLAJENJU BIVALNEGA PROSTORA
- ZAUPAJTE VRHUNSKIM SPECIALISTOM NA PODROČJU PASIVNE GRADNJE

TRENDISOL - toplotna izolacija iz celuloznih kosmičev

AGEPAN - izolacijske plošče

e-mail: info@ekoprodukt.si
splet: www.ekoprodukt.si

Nizkoenergijska hiša v Radomljah

Pasivna hiša v Zgornji pri Begunjah

Termografski posnetek pasivne hiše

1.

MIRAN KAMBIČ

Urša Marn

Fotograf, ki zgradbam pusti, da pripovedujejo svoje zgodbe

Na slovenski fotografski sceni je nekaj odličnih avtorjev arhitekturne fotografije. Eden najboljših je MIRAN KAMBIČ, Ljubljčan, ki že več kot dvajset let v objektiv lovi arhitekturo - staro in novo, veliko in majhno, v krajini in v mestu, od zunaj in od znotraj, tisto, ki zbujajo pozornost, in tisto, ki želi biti zadržana. Miran je precej redkobeseden, a simpatičen sogovornik. Širša javnost ga slabo pozna, ker se nerad izpostavlja. Ljubše mu je, da namesto njega govorijo njegove fotografije. »Ne bi rekel, da sem umetnik. Prej dober obrtnik,« je skromen. Po izobrazbi ni fotograf, ampak arhitekt. To je prednost. »Ker je sam arhitekt, zlahka sledi arhitektovim hotenjem, njegovim zamisli in jo zna razvidno prikazati,« pravi arhitekt prof. JANEZ KOŽELJ. Prvi fotoaparati mu je posodil oče, umetnostni zgodovinar in fotograf MIRKO KAMBIČ. »To je bila Kodakova Retina, majhen fotoaparati na meh iz petdesetih let. Z njim sem se naučil

osnov fotografiranja. Spomnim se, da smo na družinskih izletih očeta kar naprej čakali, da je našel primeren motiv. Ko je prišel oblak, smo vedeli, da bo treba čakati še naslednjih deset minut. Na enem od takšnih izletov mi je v roke potisnil fotoaparati in tako sem začel.« Ker je bil nadarjen za likovno umetnost, so mu predlagali vpis na srednjo oblikovno šolo, a se je raje odločil za gimnazijo. Na arhitekturo se je vpisal bolj po naključju kot načrtno. »S seznama sem črtal vse, česar nisem želel študirati. Odpadli so fizika, matematika, strojništvo, jeziki ... nazadnje je ostala arhitektura, predvsem zato, ker se je slišala imenitno.« Med študijem je krajši čas delal v enem od arhitekturnih birojev, a se je že takrat bolj kot za projektiranje zanimal za fotografiranje stavb. »Za seminarsko nalogo sem izbral baročne fasade v Ljubljani in jih tudi fotografiral. Naslednje leto sem izbral klasične fasade in jih spet sam fotografiral. Ščasoma je fotografija postala po-

membnejša od projektiranja.« Njegov prvi naročnik je bila urednica ANDREJA ŽIGON. »Spoznal sem jo prek očeta, ki je pisal tekste za Enciklopedijo Slovenije. Bila je izvrstna učiteljica. Pošiljala me je fotografirati gradove in cerkve, in ko sem se vrnil s terena, mi je odkrito povedala, kaj delam narobe. Če sem naredil slabe fotografije, me je znova poslala na teren. Glede na to, da sem bil popoln začetnik, je prav neverjetno, kako zelo mi je zaupala.« Ker je vsako leto izšel nov zvezek enciklopedije, je Miran med študijem veliko fotografiral in si pridobival izkušnje.

Leta 1993, po diplomi na ljubljanski fakulteti za arhitekturo, se je moral odločiti, kaj bo v življenju počel. »To so bila leta, ko za arhitekta ni bilo veliko dela, in tako sem namesto v biro zašel med svobodnjake.« Od leta 1994 ima status samostojnega kulturnega delavca, ukvarja pa se skoraj izključno z arhitekturno fotografijo. Z njegovimi fotografijami so bili opremljeni števil-

1. Miran Kambič v akciji.
2. Bevk Perović arhitekti, stanovanjski bloki Sotočje, Kranj, 2009.
3. Enota, wellness Orhidelia, Podčetrtek, 2009.

ne strokovne razstave, knjige in katalogi, redno pa fotografije objavlja tudi v domačih in tujih strokovnih revijah, kot so Oris, Hiše, Ambient, Arhitektov bilten, Detail, Domus, Architektur aktuell, The Architectural Review, Architektura murator, Arch, Architectural Record in Deutsche Bauzeitung. Prvo samostojno razstavo je imel leta 1994 v Mali galeriji Cankarjevega doma. Za fotografski prispevek k razstavi arhitekta Ivana Vurnika pa je leta 1995 prejel Plečnikovo medaljo. Lani je imel v parku Tivoli odmevno razstavo fotografij secesijskih stavb v Ljubljani, prav zdaj pa pripravlja fotografije za monografijo o arhitektu Maksu Fabianiju, ki bo iz-

4.

“SAJ RAZUMEM, DA JE VČASIH POTREBEN KOMPROMIS, AMPAK NE MOREM SE OTRESTI OBČUTKA, DA OBLIKOVALCI PRAV UŽIVAJO V REZANJU FOTOGRAFIJ. MOGOČE JIM EGO NE PUSTI, DA BI FOTOGRAFIJO OBJAVILI TAKŠNO, KOT JE.”

šla prihodnje leto pri Cankarjevi založbi. »Ko se je pred leti pripravljala knjiga o arhitekturi Savina Severja, mi je bilo ponujeno, da na novo poslikam njegov opus. A izkazalo se je, da je toliko objektov dotrajanih ali spremenjenih do neprepoznavnosti, da je za avtentičen prikaz njegovega dela boljše uporabiti stare, črno-bele fotografije. Nekoč mi je neki arhitekt svetoval, naj hišo poslikam takoj, ko je zgrajena, potem pa naj nikar več ne hodim gledat, kaj so z njo naredili lastniki, ker bodo gotovo kaj dozidali oziroma tako spremenili izvirnik, da ga ne bo več vredno fotografirati.«

Z družino živi v Radovljici, čeprav je v mladosti prisegal, da se nikoli ne bo izselil iz središča Ljubljane. »Saj veš, kaj pravijo: zarečenega kruha se največ pojje.« Arhitektka je tudi njegova žena, a se prav tako ne ukvarja s projektiranjem. »Ostala je doma, da me lahko ser-

visira,« pojasni napol v šali. »Moj urnik je nemogoč. Danes delam v Mariboru, jutri v Murski Soboti, pojutrišnjem v Kopru. Nobenega tedna ne morem načrtovati vnaprej, ker je moje delo zelo odvisno od vremena. Za večino stvari, ki jih fotografiram, potrebujem sončen dan. Lahko je napovedano lepo vreme, potem pa se zbudiš v dež in ne moreš delati. Ali pa ostaneš doma, ker je dež, potem pa se čez dve uri zjasni in na vrat na nos letiš na teren. Če je treba biti ob sedmih zjutraj v Murski Soboti, ker takrat na fasado posveti sonce, moram vstati ob pol petih, se odpeljati na teren in stavbo fotografirati najprej zjutraj, potem čez dan in nato še, ko se noči, ker je v različnih dobah dneva različna svetloba. Arhitekture namreč zaživi šele s sencami. Šele takrat postane plastična. Če ni senc, ki poudarijo volumen, ni mogoče prikazati tridimenzionalnosti stavbe.« Je eden redkih

slovenskih fotografov, ki živijo izključno od fotografiranja arhitekture. »Bogdan Zupan je zaposlen na televiziji, Blaž Budja, ki je po izobrazbi arhitekt, dela v biroju Ravnikar Potokar ...« Biti svobodnjak ima svoje prednosti, pa tudi slabosti. »Včasih pogrešam službo, kjer vsako jutro srečaš deset ljudi, spišeš kavo in poklepetaš, ob treh se poštepljaš in greš domov.« Ko ga vprašam, ali mu je kdaj žal, da ne projektira, odgovori: »Od časa do časa. Še posebej, ko fotografiram res dober projekt. Glede na to, koliko arhitekture sem že poslikal, si mislim, da bi znal tudi sam narediti kaj dobrega. Ampak po drugi strani sem že tako dolgo iz projektiranja, da so to le sanje. Od daleč je projektiranje videti enostavno, ko pa poslušam arhitekta, kakšne težave imajo z naročniki in upravnimi enotami, si rečem: še dobro, da lahko pridem na koncu, ko je vse že zgrajeno in opremljeno.«

Tako kot drugi arhitekti ima tudi Miran profesionalno deformacijo, da neprestano preži na dobro arhitekturo in zanimive interierje. »Če zagledam lepo hišo, zavijem s ceste, da si jo ogledam od blizu. Spomnim se, da sem nekoč s ceste zavil, ker sem zagledal moderno hišo z ravno streho. Šele, ko sem prišel bližje, sem opazil, da gre za štiri gradbiščne kontejnerje.« O tem, čigava arhitektura mu je še posebej pri srcu, nerad govori, kar je verjetno taktična poteza, saj se ne želi zameriti naročnikom. To pa ne pomeni, da je brez stališča. Nasprotno. Ker je arhitekturni fotograf, ima ostro kritično oko. »Večji del sodobne arhitekturne produkcije je minljiv. Redke so stvari, ki bodo v prostoru ostale kot ikone. Pred leti so vsi kritizirali samograditeljstvo, ker so bile

4. Fotografija iz leta 2005 razkriva Miranov osebni pogled na arhitekturo.
5. Miha Dešman, Katarina Pirkmajer Dešman, most na Špici, Ljubljana, 2009.
6. Bogdan Reichenberg, stolpnica, Maribor, 2009.

biš pravega občutka ambienta«. Poleg vrhunske fotografske opreme s seboj vedno tovari lestev in orodje. »Zato, da lahko obrnem prometni znak, ki moti pogled na objekt. Poznam fotografa, ki je zjutraj prišel na lokacijo, odžagal prometne znake in jih po fotografiranju postavil nazaj.« Kljub splošni miselnosti, da je digitalna fotografija olajšala fotografovo delo, to v resnici ne drži. »Z digitalnim aparatom si na terenu bolj miren, ker sproti vidiš, kaj si naredil. A si po fotografiranju šele na polovici dela, saj je treba fotografije obdelati, da prideš do čim bolj naravnega pogleda in kontrastov. Včasih si dal film razviti, slike si odrezal in to je bilo to. Večnoma si za seboj imel skenerista. Danes pa fotografij za tabo nihče več ne obdeluje, ampak jih pošljejo naravnost v tisk.«

Delal je že s toliko arhitekti, da ve, kaj od fotografij pričakujejo. »Nekateri me pokličejo in povedo, da so končali objekt, in to je vse. Pustijo mi proste roke. Drugi mi povedo, katere poglede želi, ker se jim zdijo pomembni. Včasih je takšno navodilo zelo dobrodošlo.« Sebe vidi kot servis arhitekta. »Arhitekt je za projekt porabil dve ali tri leta, zdaj pa potrebuje takšno fotografijo, da bo na njej res razvidno to, kar je zrisal. To pomeni, da mora biti fotografija korektna in tehnično brezhibna. Navadno naredim nekaj osnovnih fotografij, nato pa še nekaj dodatnih, bolj umetniških, s katerih je razvidno, kako hišo vidim kot zunanji opazovalec, kot nekdo, ki ni vpet v projekt.« Pred dvema letoma je v prizidku Narodne galerije razstavil fotografije, ki jih uredniki in arhitekti niso objavili oziroma niso potrebovali, njemu pa so se zdele preveč dobre, da bi jih zavrgel. Razstava Druge slike, druga arhitektura je razkrila njegov osebni pogled na arhitekturo, občutek za likovnost in poslušaj za različna razpoloženja.

Miranov izbor fotografij ni nujno enak izboru arhitektov in urednikov. »Jaz gledam fotografsko in likovno, arhitekt pa pazi predvsem na to, da se vidijo ključne stvari projekta. Razumljivo je, da so arhitekti občutljivejši od urednikov, saj so se s projektom ukvarjali več let. To je njihov otrok, pri katerem so se borili za vsak detajl.« Večkrat se zgodi, da pošlje uredniku deset fotografij, za enajsto pa se ne more odločiti, ali je res pomembna. »Potem pa urednik za glavno izbere prav enajsto, rezervno fotografijo.« Moti ga, če mu fotografije režejo zato, da jih lažje spravijo v prostor, ki je na razpologo v reviji. »Saj razumem, da je včasih potreben kompromis, ampak ne morem se otresti ob-

hiše, zgrajene na lastno pest in brez arhitekta, res grde. Danes vsi gradijo z arhitekti, pa je kljub temu še vedno veliko grdih hiš. Imamo cel kup arhitektov, ki so na papirju uspešno končali študij, a se jim v resnici ne sanja, kaj je dobra arhitektura. Mogoče je težava v tem, da prehitro popustijo naročnikom.« Zaradi velikega povpraševanja mu kronično primanjkuje časa. To ni nujno slabo, saj si tako lahko privoščijo izbiro projektov, ki so mu resnično pri srcu. »Vsega tako ali tako nimam časa fotografirati, zato grem delat tisto, kar mi je bolj všeč. Z leti ugotoviš, da smisel življenja ni delo od jutra do večera, tudi če to pomeni boljši zaslužek. Čeprav še vedno izjemno uživam v fotografiranju, si želim nekaj več časa zase in za družino.«

Fotografira s stojala in redko dodaja umetno svetlobo, ker »s flešem ne do-

5.

45

6.

46 "OD DALEČ JE PROJEKTIRANJE VIDETI ENOSTAVNO, KO PA POSLUŠAM ARHITEKTE, KAKŠNE TEŽAVE IMAJO Z NAROČNIKI IN UPRAVNIMI ENOTAMI, SI REČEM: ŠE DOBRO, DA LAHKO PRIDEM NA KONCU, KO JE VSE ŽE ZGRAJENO IN OPREMLJENO."

čutka, da oblikovalci prav uživajo v razanju fotografij. Mogoče jim ego ne pusti, da bi fotografijo objavili takšno, kot je. Niso še tako pogumni, da bi skrčili tekst in fotografijo pustili nedotaknjeno.« Drugi pojav, ki ga moti, je objavljanje amaterskih fotografij. »Obstaja kup ljubiteljskih fotografov, ki so blazno zadovoljni, če za objavljeno fotografijo dobijo pet evrov ali celo nič honorarja. S tem se fotografski stroki povzroča škoda, saj naročniki preprosto ne razumejo, zakaj bi za fotografijo profesionalca plačali več kot pet evrov. Z objavljanjem slabih fotografij se je fotografija razvrednotila. K temu je pripeljala ta blazna demokracija. Jaz bi jo ukinitil in uvedel zmerni totalitarizem. Ne more se vsak Lojze, ki ima pet minut časa, ukvarjati s fotografijo, tako kot ne morem jaz peti v operi, tudi če bi si to želel in če bi se naučil arijo.«

Eden od arhitekturnih birojev, ki z Miranom redno sodelujejo, je Enota. »Sodelujemo že od samega začetka in v teh nekaj letih smo se zelo dobro ujeli. Arhitekti smo zahtevne stranke. Naši objekti nam zlezejo pod kožo. O njih si

ustvarimo neko podobo in od fotografa pričakujemo, da jo bo ujel in ljudem predstavil predvsem ta njen obraz. Seveda ima vsaka arhitektura več obrazov in uporabniki jo doživljajo zelo različno,« pravi arhitekt DEAN LAH iz Enote. »Včasih smo z njim silili na objekte, prepričani, da moramo nujno stati tam, da ja ne bo česa pozabil. Danes pa se, preden se loti dela, le slišimo in rečemo nekaj besed o konceptu. Nato se sam spozna s stavbo in nas vedno znova uspešno preseneti s kakšno fotografijo, ki nam prikaže plat naše arhitekture, ki je prej nismo poznali.« Urednica revije Ambient NADA VODUŠEK pravi, da ga arhitekti zelo cenijo, ker jih razume in ker sledi govorici objekta samega: »Njegovi eksaktno kadrirani posnetki so natančno tisto, kar želijo. Hiše in stanovanja na njegovih fotografijah so taki, kot so v resnici, njegovo mojstrsko oko jih obarva zelo subtilno in nevsiljivo. Sicer pa Miran ni samo izvrsten fotograf, ampak tudi zelo simpatičen in duhovit človek. Žal ga zadnje čase v uredništvu ne videvamo več tako pogosto - digitalizacija je pač pobrala svoj davek. Ni več skupnega ogleda-

vanja diapozitivov skozi lupo.«

MATEVŽ ČELIK, arhitekt in urednik spletnega portala Trajekt, je z Miranom sodeloval pri pripravi knjige o sodobni slovenski arhitekturi. Knjiga je izšla pri založbi Springer Wien New York, vodilni svetovni založbi, ki izdaja knjige o arhitekturi, Miran pa je avtor večine objavljenih fotografij. Poleg njega v knjigi srečamo imena tako rekoč vseh najboljših slovenskih arhitekturnih fotografov, od BLAŽA BUDJE, MATEVŽA PATERNOSTRA, TOMAŽA GREGORIČA do BOGDANA ZUPANA, pa tudi nekatera svetovna imena arhitekturne fotografije, kot sta HISAO SUZUKI in RAMON PRAT. Po Čelikovem mnenju je Miran vodilni arhitekturni fotograf v Sloveniji. »Njegove fotografije vsebujejo izkušnjo prostora, zgradb, njihove okolice in notranjosti, ki je izčiščena. Arhitekturo kažejo takšno, kot je. Lahko bi rekli, da jo ujame v trenutku, ko se iz ideje rodi hiša, ko se arhitektura materializira. Tako hkrati ujame nedolžnost arhitekture, preden se ta sooči z vsakdanjo rabo, ter tudi njene 'izvirne grehe'. Njegove fotografije so zato po

svoje tihožitja, v katerih začutimo nape-te odnose med kontrastnimi in nasprotujočimi si stvarmi: med naravo in zgradbami, med 'zelenjem in betonom', med ostanki zgodovine in prispevki sodobnosti. Zaveda se, kako pomembno je, kam usmeri svoj objektiv, in izbira kadre, ki arhitekturno najbolj verodostojno predstavljajo doživetje prostora drugim. Namen njegovih fotografij je ujeti občutke nekoga, ki gre po naključju mimo zgradbe, brez namena, da bi zgradbo prikazal v lepši luči, kot je. Zgradbam pusti, da pripovedujejo svoje zgodbe. Na njegovih fotografijah so hiše takšne, kot so, svetloba je svetloba in senca je senca. Je pa kompozicija na njegovih fotografijah vedno skrbno uravnotežena.« Podobno razmišlja MIHA DEŠMAN, arhitekt in urednik revije Arhitektov bilten: »Njegove fotografije so verodostojen posnetek realnosti. Brez laži. Brez pretiranega photoshopinga. To je tudi razlog, da ga nekateri arhitekti ne marajo. Miran ne fotografira tako, da bi bila stavba na fotografiji videti, kot da ima deset nadstropij, čeprav ima v resnici le tri. Obstajata dva tipa fotografov. Tisti, ki pride na teren in do onemoglosti pritiska na sprožilec, in tisti, ki najprej premisli in šele nato naredi nekaj odličnih posnetkov. Miran spada v to drugo skupino. Je profesionalec, natančen in odgovoren, zato z njim rad sodelujem. Lahko smo ponosni, da nadaljuje tradicijo slovenske arhitekturne fotografije, ki sta jo pomembno zaznamovala Damjan Gale in Janez Kališnik.«

Tudi krediti iz
jamstvene sheme RS!

Ponovno ugoden NLB Stanovanjski kredit

Tudi vi potrebujete več prostora?

Izkoristite ponudbo NLB Stanovanjskih kreditov pod **izredno ugodnimi pogoji**. Naši kreditni svetovalci vam bodo predstavili tudi ponudbo **kreditov iz jamstvene sheme RS** in skupaj boste našli kredit po vaši meri.

Do 30. januarja 2010, z možnostjo predčasnega zaključka.

Dodatne informacije dobite v najbližji poslovalnici NLB, na spletni strani www.stanovanjskikredit.si ali na telefonski številki 01 / 477 20 00.

NLB

www.stanovanjskikredit.si

Čudoviti parketi z vsega sveta

www.alpod.si

EKSKLUZIVNI PARKETI

DVOSLOJNI PARKETI

TROSLOJNI PARKETI

MASIVNI PARKETI

LESENE ZUNANJE OBLOGE

LESENE FASADNE OBLOGE

PLUTA, LINOLEJ in VINIL OBLOGE

LAMINATNI PODI

V salonu 900 vzorcev talnih oblog

Vabljeni na
LJUBLJANSKI POHIŠTVENI SEJEM,
od 3. do 8. novembra 2009.
Bogat izbor vzorcev
bomo predstavili v kleti hale B.

SALON ALPOD CERKNICA | Podskrajnik 19 | SI-1380 Cerknica
t. 01 707 14 00 | f. 01 707 14 20 | info@alpod.si | www.alpod.si
SALON ALPOD LJUBLJANA | Jurčkova 233 | t. 01 600 34 60

PROSTOR ARHITEKTURNE KRITIKE

Luka Skansi

Arhitekturni kritik bi moral biti neke vrste arbiter glede sodobnih vprašanj arhitekture in razvoja mesta

Zgodovinarji se pogosto prerekajo, v kateri čas datirati začetek moderne arhitekturne misljenja. Za nekatere je ta trenutek povezan z izvorom stilov sodobne arhitekture, zato prvo in drugo desetletje 20. stoletja z delom arhitekturnih mojstrov, kot so Le Corbusier, Wright in Mies van der Rohe, s prepričanjem postavljajo na začetek dobe, v kateri živimo. Drugi menijo, da je prava prelomnica 18. stoletje, saj je takrat arhitektura z rojstvom velikih zahodnih metropol, kot so Pariz, Berlin in London, spremenila dimenzije, značaj in kompleksnost in je tako uvedla značilnosti, ki sestavljajo današnjo arhitekturo in njen odnos do mesta. Tretji pravijo, da se moderno arhitekturno mišljenje ne more povezovati niti z izvorom arhitekturnih stilov niti z rastočo kompleksnostjo arhitekture, temveč s trenutkom, ko je človeku postalo jasno, da je poklic arhitekta v družbi potreben in da je čas zrel za to, da ta poklic »nastane«.

Leon Battista Alberti (1404-1472), arhitekt, pisatelj, matematik, jezikoslovec, filozof, skratka ena tistih imenitnih vsestranskih osebnosti, ki so zaznamovale italijanski humanizem in tedanje dvore po celotnem Apeninskem polotoku, nam je zapustil poglavito izročilo za razumevanje izvora arhitekturne misli: traktat *De re aedificatoria* (O umetnosti grajenja, prvič izdan leta 1450). V njem sociološko definira, prvič v moderni dobi, položaj arhitekta in arhitekture v družbi. Arhitekt je, pravi Alberti, drugače od katere koli druge osebe, ki je lahko obveščena o gradnji (od prebivalca do gradbenika), tisti, ki je sposoben odigrati vlogo arbitra civilnega življenja. Arbiter je razsodnik, tisti, ki je kulturno in tehnično zmožen pravilno ravnati s fizično podobo

naših mest, s prostori kolektivnega bivanja. V tem smislu je arhitekt arbiter idealno soroden politiku ali očetu v družini, pravi Alberti, saj je nosilec odgovorov na civilne potrebe po redu, gospodarnosti, pravičnosti in, zakaj ne, po eleganci. Poklic arhitekta torej nastane v trenutku, ko se po njem pojavi potreba v družbi, to pa je trenutek, ko se na dvorih renesančne Italije postavi vprašanje politične in kulturne reforme, obnove načina življenja, ki se mora preslikati tudi v fizično podobo mesta in mestne arhitekture. Kaj ima vse to opraviti z arhitekturno kritiko danes? Daleč od tega, da

rametre dobre kritike, se moramo sklicevati na splošno profesionalno etiko, ki ni tako drugačna kot za kateri koli drug poklic v znanstvenem ali poljudnem tisku. Kritik bi moral izhajati iz arhitekturne stroke in ne iz drugih, čeprav sorodnih panog umetnosti ali oblikovanja: problemi, ki jih arhitektura postavlja s tehničnega in prostorskega vidika, enostavno potrebujejo analizo tistih, ki ta dva vidika dobro poznajo. Hkrati se ne bi smel ukvarjati z arhitekturno prakso; to bi bilo namreč tako, kot če bi si politiki prilastili legitimnost, da edini poročajo in sodijo o delu nasprotnih strank.

investitorja do potrebnih funkcij, od problemov, ki jih ustvarja urbani kontekst, do uporabljenih materialov -, lahko ustvari bazo za kakovostno in dokumentirano kritiko.

Pravo vprašanje je, ali naša družba res potrebuje figuro arhitekturne kritika. Živimo v časih, ko se poklici nasploh vedno manj vrednotijo. Slovenija se v tem ne razlikuje bistveno od drugih evropskih držav. Politika, ekonomski interesi države, mesta in zasebnih investitorjev so dejavniki, ki ne dopuščajo dialoga in kakršne koli oblike opozicije. Razprave o tem, ali bomo navzoči pri uničenju starih delov naših mest, širitvi v tem

MEDIJI, MEDNARODNO DOGAJANJE IN ZVEZDNIŠKI ARHITEKTURNI SISTEM SO PRISPEVALI K TEMU, DA JE ARHITEKTURA POSTAVLJENA PREDVSEM V SFERO EKONOMSKEGA PROIZVODA IN JE KOT VSAK DRUG PROIZVOD POSTALA PREDMET POTROŠNIŠTVA IN MODE.

bi se sklicevali na idealni svet humanizma. Lahko bi rekli, da bi moral biti arhitekturni kritik neke vrste arbiter glede sodobnih vprašanj arhitekture in razvoja mesta. Prisiljeni smo uporabljati pogojnik, saj univerzalne definicije tega poklica ni. Kritik bi moral imeti kompetence, kulturne in tehnične, da nam pomaga razumeti današnjo arhitekturo, lokalno in mednarodno, prednosti in problematiko urbanističnega razvoja naših mest in pokrajin. Od njega se ne pričakujejo odgovori ali rešitve - to je v pristojnosti arhitekturne prakse -, ampak predstavlja nje problemov, opisovanje značilnosti sprememb, ki jih živimo, prikazovanje izvorov in razlogov za današnje razmere.

Če bi poskušali postaviti splošne pa-

Arhitektura in kritika arhitekture se lahko strinjata ali polemizirata, toda kritika mora ustvariti svojo poklicno avtonomijo. S tem pridobi nepristranskost, v smislu, da lahko z distanco opisuje in ocenjuje. To je vprašljivo, še zlasti v tako majhni državi, kot je Slovenija, kjer ni zadostne razdalje med svetom kritike in svetom umetniške produkcije nasploh. Če je kritika vpletена v objekt, ki ga analizira, na katerikoli ravni, pa čeprav samo na ravni bližnjega poznanstva z arhitektom, je njen pogled potencialno slab, neobjektiven, brez pravega učinka. Pogosto se pozablja, da mora biti dobra kritika podrobno obveščena o vprašanih in temah, o katerih piše. Samo upoštevanje vseh dejavnikov, ki določajo videz neke stavbe - od

ali drugem sektorju, izbiri tega ali onega arhitekta za epohalne spremembe našega urbanega prostora, potekajo le v sferah politike in mednežmenta, med konsolidiranimi elitami v državi. In to tako rekoč vedno v okviručasne ekonomske problematike oziroma trenutnih interesov, redkokdaj v okviru prihodnosti mesta in njegovih prebivalcev, v daljšem časovnem obdobju, ki bi zajemalo več kot eno generacijo.

Ob tem smo priča zanimivemu paradoksu: redkokdaj v zgodovini je bila medijska pozornost, namenjena arhitekturi, tolikšna, kot je danes. Predstavlja se na televizijskih programih, v novih revijah za modo, notranjo opremo in oblikovanje, informacije o arhitekturnih dogod-

1. **Francesco Borromini, stopnišče palače Barberini, Rim, 1625-1633**
2. **Filippo Brunelleschi, Cappella Pazi, Firenze, 1429-1468**

kih najdemo na neskončnih spletnih straneh. Klasični viri informacij - arhitekturna fakulteta, zavodi, specializirani časopisi -, ki so do pred kratkim razpravljali o kakovosti arhitekture in ki so bili glavne avtoritete pri usmerjanju našega okusa, so danes skoraj popolnoma izrinjeni iz splošne razprave. Naj si to želimo ali ne, so mediji, mednarodno dogajanje in zvezdniški arhitekturni sistem prispevali k temu, da je arhitektura postavljena predvsem v sfero ekonomskega proizvoda in je kot vsak drug proizvod postala predmet potrošništva in mode. Čeprav se arhitektura občutno razlikuje od modnih proizvodov, od stola, obleke, telefona ali avta, saj je statično, trajno in včasih zelo voluminozno umeščena v prostor. Če v ta kontekst postavimo prej omenjene idealne parametre kritike - informirana, nepristranska in profesionalna - z njenimi potencialnimi nasprotniki - nezainteresirani investitorji, površni mediji in simpatična narcisoidnost vseh arhitektov, ki neradi berejo slabe kritike o svojem delu -, dobimo zelo ozek prostor za tržno in kulturno potrebo po arhitekturnem kritiku. Ali v naši družbi obstaja prostor za takšno poklicno figuro? Ali obstajajo mediji, ki jim je zares do tega, da začnejo razpravo o arhitekturi tako, da se o njej ne bo govorilo kot o

vsakem drugem modnem pojavu? Kakšen je torej prostor kritike znotraj medijev, ki za zdaj z istimi očmi berejo novi Audi, opremo neke restavracije in sedež Gospodarske zbornice Slovenije arhitektov Sadarja in Vuge? Kakšna je potreba po arhitekturnem kritiku, ki bi moral, vsaj literarno, »razsoditi« o procesih, ki vodijo k spremembam prostorov civilnega življenja? Odgovori na ta vprašanja za zdaj ne obstajajo ne v Sloveniji ne v številnih drugih državah po svetu, razen v nekaterih večjih zahodnih demokracijah. Na sploh je zelo malo dobre kritike arhitekture, ker se je danes sama kritika znašla v zelo težkem položaju. Kritizirati absolutno ne pomeni ocenjevati negativno, kot bi vsi radi mislili ter tako poenostavljali in banalizirali to funkcijo. Kritični pogled pomeni ustvariti analizo pojavov iz zelo različnih zornih kotov, brati skozi arhitekturno formo kulturne značilnosti in politične logike nekega prostora, prepoznovati današnje probleme in premike znotraj daljšega časovnega obdobja. Ker živimo v času, v katerem se arhitektura mistificira, v katerem arhitekti gradijo teoretične mitologije o svojem delu, v katerem večina investitorjev skriva špekulativne poteze za imenom znanega arhitekta, se je (idealni) kritik znašel v zelo konfliktnem in spornem odnosu do arhitekturne prakse. Kje je rešitev? Prepuštili se toku časa in biti zgolj pasiven gledalec pojavov, ki jih vidimo pred sabo? Ne. V tem morda tiči bistvo vsakršne, ne samo arhitekturne kritike. Zave-

dati se moramo, da so realni pojavi večji od katerekoli individualne pobude, mnenja ali kulturnega projekta. Hkrati pa ne smemo nikoli nehati pozitivno in negativno kriti-

zirati dogodkov in pojavov. Ali kot pravi eden velikih političnih teoretikov: edina pot, ki nam preostane, je živeti demokracijo, hkrati pa biti njen iskren in nenehen kritik. ☉

Dr. Luka Skansi (1973) predava zgodovino arhitekture 19. in 20. stoletja na Fakulteti za arhitekturo v Benetkah. Kot predavatelj je gostoval tudi na Berlage Institutu v Rotterdamu, Univerzi Columbia v New Yorku, Politehniki v Milanu, Politehniki na Dunaju in v Wrocławu. Bil je kurator razstave o slovenski arhitekturi v 20. stoletju, ki je lani gostovala na Dunaju. Njegove raziskave, članki in eseji o evropski arhitekturi zadnjih dveh stoletij so izšli v številnih italijanskih in mednarodnih revijah, knjigah in enciklopedijah. Prihodnji teden bo gost delavnice arhitekturne kritike *TraktaT, arhitekturna porota*, ki jo v galeriji T5 v Ljubljani pripravlja zavod za prostorsko kulturo Trajekt. Poleg Skansija bosta na delavnici predavala še Maroje Mrduljaš, odgovorni urednik revije Oris, in Andreas Ruby, direktor berlinske agencije za arhitekturno komunikacijo Textbild. Več informacij o delavnici najdete na spletni strani www.trajekt.org.

Ne mečite denarja skozi okno!

Boljši pogled na svet!
Z izbiro oken, vrat, senčil in zimskih vrtov AJM, **privarčujete** pri porabi energije tudi do **24%** letno.

www.ajm.si
080 14 01

OKNA - VRATA - SENČILA

STANOVANJA NOVIH DIMENZIJ V KOSEZAH

VSE ZA NAPREDNO BIVANJE NA ENEM MESTU.

8 hiš z odprtim razgledom • sodobna arhitektura in vrhunska gradnja • 100 izbranih stanovanj s parkirnimi mesti • veliko zelenja, sprehajalna pot, mirno okolje • odlične prometne povezave • dve otroški igrišči • bližina vrtca in šole • dvigalo • najsodobnejši sistem za zagotavljanje udobja

Ogledate si lahko tudi vzorčno, popolnoma opremljeno stanovanje.

Prodaja GANAMM d. o. o.
www.ganamm.si / info@ganamm.si
Tel.: (01) 583 00 20, (031) 356 784

ŽE
VSELJIVO

ARHITEKTURA IN OTROCI

Špela Kuhar, foto Borut Krajnc

Z več znanja do boljše arhitekture

Vsi ljudje, ne samo arhitekti, oblikujemo okolje in okolje oblikuje nas. Prav zato je pomembno, da smo kot investitorji in uporabniki prostora seznanjeni z različnimi možnostmi, ki nam jih arhitektura ponuja. Strokovna arhitekturna javnost že dalj časa opozarja na slabo poznavanje urejanja prostora. Zato je bilo že več pozivov, da bi se moralo izobraževanje o urejanju prostora in arhitekturi uvesti že v zgodnja otroška leta. Današnji otroci so bodoči investitorji in uporabniki prostora. Če bodo opremljeni s kakovostnim znanjem, se bodo lažje odločali o urejanju prostora in tako ustvarjali boljši skupni prostor za vse nas.

Po zgledu tujih držav je bila letos jeseni pri Zbornici za arhitekturo in prostor Slovenije ustanovljena nova delovna skupina Arhitektura in otroci, ki se ukvarja z izobraževanjem otrok o arhitekturi. Namen ni vzgajati mlade arhitekta, temveč osveščati otroke o možnostih v prostoru, ki jih imajo, in jim predstavljati različne poglede na arhitekturo. Dolgoročni cilj je vpeljati kakovostno izobraževanje o prostoru tudi v šolski sistem. Zato skupina pripravlja učno gradivo z dodanimi praktičnimi napotki. To gradivo bo pripomoček za pedagoške delavce in seveda tudi za starše pri izvajanju izobraževanja otrok o prostoru. V pripravi so arhitekturne delavnice v šolah in vrtcih, s katerimi se bodo preverile zamisli o učenju otrok o prostoru in arhitekturi. Sodelujejo arhitekti, pedagogi in drugi strokovnjaki, ki z delavnicami spodbujajo otroke k razmišljanju o prostoru in arhitekturi. V Mestnem muzeju se bo do pomladi zvrstilo sedem arhitekturnih delavnic, ki jih bodo vodili priznani slovenski arhitekturni biroji. Namenjene bodo otrokom, starim od osem do dvanajst let.

V začetku osemdesetih leti prejšnje-

ga stoletja so se začele resne razprave o izobraževanju o arhitekturi in prostoru predvsem na Finskem, Nizozemskem, Irskem in v Avstraliji. Vsi udeleženci razprav so izhajali iz tega, da ima arhitektura visoko kulturno, družbeno in ekonomsko vrednost. V devetdesetih letih je izobraževanje o arhitekturi in prostoru začelo postajati vse pomembnejše še v drugih državah in začeli so ga vključevati v nacionalne arhitekturne politike. Države so poudarjale, da je grajeno okolje okvir za naše dejavnosti in naše osebno počutje. Razumevanje arhitekture sodi k splošni izobrazbi. Arhitektura je tudi precejšen del gospodarstva in pomemben politični instrument. Leta 1999 je Svetovna zveza arhitektov, ki združuje nacionalne arhitekturne zbornice, na pobudo posameznih držav ustanovila delovno skupino Arhitektura in otroci, v katero so vključene države z enakimi cilji glede izobraževanja o arhitekturi in prostoru. Lani pa je v prenovljeni različici izdala smernice za izobraževanje o arhitekturi in prostoru, ki bi jih lahko uporabljali pedagogi pri učenju.

Med najdejavnejšimi državami, kar zadeva izobraževanje o arhitekturi, je še vedno Finska. Že trideset let tam skušajo z različnimi dejavnostmi doseči, da bi vsi državljani ne glede na starost, status ali izobrazbo razumeli načela urejanja prostora. Finska vlada je v arhitekturni politiki določila konkretne cilje delovanja javnih ustanov z namenom, da se okrepi dobra arhitektura oziroma da se poudarijo pravice in dolžnosti vseh državljanov pri skrbi za urejanje prostora. Vztrajajo, da se mora izboljšati izobraževanje o arhitekturi in seznanjanje z njo. Splošno izobraževanje o arhitekturi vidijo kot pomemben instrument tudi s političnega vidika, saj so odločitve za kakovostne lokalne in državne gradnje eden najpomemb-

1. Otroci so se pred Mestnim muzejem pod vodstvom Laurenta Tardieuja dve uri igrali s palicami, dolgimi dva metra, z rdeče pobarvanimi zaključki. Zbudile so se asociacije na vžigalice, na mikado ... Najprej so se igrali individualno, nato v skupini. Sprva so delali v dveh dimenzijah in postopoma prehajali na tretjo. Nazadnje so vsak s svojo piramido, ki so jo zvezali z vrvicami, zgradili skupni prostor. Izredno premišljena in poučna delavnica.

nejših kazalcev dobrega vodenja z dolgoročnimi učinki.

Zanimivost irskega šolskega programa je, da ima neopredeljen učni program za eno leto po koncu osnovne šole, za petnajst- in šestnajstletnike. Arhitekturni program, ki ga je razvil Irski kraljevi inštitut za arhitekturo, je zelo primeren za prehodno leto. Program prilagajajo tudi za mlajše in starejše otroke. Leta 1997 so izdali obsežno publikacijo Oblikovanje prostora, ki jo učitelji uporabljajo kot pripomoček. Danes posamezne sklope iz publikacije Oblikovanje prostora poučujejo na osnovnih in srednjih šolah. Prav tako se z novim znanjem seznanjajo pedagogi, ki na teh šolah poučujejo arhitekturo.

V Avstriji izobraževanje o arhitekturi vodi arhitekturni center na Dunaju. Ponuja različne programe za vrtce, šole, družine in odrasle, pogosto v obliki delavnic ali ekskurzij. Arhitekturne dogodke predstavlja tudi na komercialni ravni. Ponuja jih celo za praznovanje otroških rojstnih dni. Dejavnosti centra podpirata podjetji Lego in Baumax.

V Nemčiji se je izobraževanje o arhitekturi začelo z enim samim projektom pred petnajstimi leti. Danes se razvija v širše nacionalno gibanje, ki ga vodi arhitekturna zbornica. Izvajajo različne programe in

delavnice na nacionalni in lokalni ravneh. Vendar jim kljub zavzetemu trudu v šolski program še ni uspelo vpeljati programa za seznanjanje z arhitekturo. Zanimive so njihove vsakoletne pobude za krepitev splošne osveščenosti o umetnosti in kulturi, na primer zveznata pobuda Otroci na Olimp, ki povezuje šolske in kulturne ustanove. Dežele v sodelovanju z banko Deutsche Bank Stiftung v različnih kategorijah celo denarno nagradujejo najboljše projekte.

Tudi na Hrvaškem si prizadevajo, da bi program Arhitektura in otroci uvedli v nacionalni predšolski in šolski program. Prizadevanja podpirajo ministrstva za znanost, kulturo ter okolje in prostor, pa tudi mesto Zagreb. Partner pri projektu je zagrebška fakulteta za arhitekturo. Aprila so v Zagrebu pripravili svetovni kongres Hura arhitektura. Poleg predstavite delovanja različnih arhitektov z vsega sveta so poudarili, da je za uvajanje novega programa zelo pomembno seznanjanje pedagogov z novimi vsebinami. ©

SKOZI IGRO DO ZNANJA

Špela Kuhar, foto Borut Krajnc

Laurent Tardieu, arhitekt: »Otroci, ki so arhitekturno izobraženi, so kritični in ozaveščeni bodoči naročniki stavb«

ARHITEKT LAURENT TARDIEU SE JE RODIL LETA 1976 V LAVOURU V FRANCJI. LETA 2002 JE S POSEBNIM PRIZNANJEM DIPLOMIRAL NA NACIONALNI ŠOLI ZA ARHITEKTURO V TOULOUSU. SEDEM LET JE BIL KOT VODJA DELAVNIC IN PEDAGOG DEJAVEN V ARHITEKTURNEM CENTRU ARC EN RÈVE V MESTU BORDEAUX. LANI JE Z ALANOM GENTILOM V BORDEAUXU USTANOVLIL BIRO LE BUREAU BAROQUE. UKVARJA SE Z ARHITEKTURO, GRAFIČNIM IN INDUSTRIJSKIM OBLIKOVANJEM, S SCENOGRAFIJO, Z RAZVOJNIMI UMETNIŠKIMI IN INTERDISCIPLINARNIMI PROJEKTI. ZARADI USPEŠNEGA UVELJAVLJANJA METODE »SKOZI IGRO DO ZNANJA« GA JE OB SVETOVNEM DNEVU MEST IN NASELIJ SLOVENSKA SKUPINA ARHITEKTURA IN OTROCI POVABILO, DA PREDSTAVI SVOJE IZKUŠNJE IN PRIPRAVI USTVARJALNO DELAVNICO Z OTROKI IZ OSNOVNE ŠOLE TRNOVE.

V arhitekturnem centru Arc en Rêve ste sedem let delovali kot pedagog in vodili delavnice za otroke. Kakšne so vaše izkušnje pri seznanjanju otrok z arhitekturo?

► Pripravljali smo delavnice za vse starostne skupine, otroke v vrtcih, osnovnošolce in srednješolce. Pri vseh skupinah smo izhajali iz tega, da arhitektura tako ali tako nikogar ne zanima. Delavnice za mlajše so potekale skozi igro in med tem smo jim postavljali splošna vprašanja. Igra z vprašanji jim je bila vedno zelo všeč. Spontano so sami začeli uporabljati besede iz sveta arhitekture. Ob pomoči mentorjev so sestavljali prostorske rešitve in se pri tem pogovarjali ter tako prišli do bistva. V delavnicah smo gradili s palicami, kockami, z lesenimi hišicami, velikim napihljivim balonom ... Je več poti, kako se zanimivo in ustvarjalno pogovarjati o prostoru. Mlajši otroci so se na delavnicah navadno odzvali s presenečenjem. Starejši, ko so bili, bolj so razmišljali. Delo z naj-

“OTROK NE ŽELIMO VZGOJITI V MALE ARHITEKTE, ŽELIMO JIM PRIBLIŽATI ARHITEKTURO KOT DEJSTVO, KI NAS V ŽIVLJENJU SPREMLJA NA VSAKEM KORAKU.”

stniki je težavnejše; najstniki so že po definiciji nezainteresirani, zato mora biti naloga, s katero jih želimo zaposliti, zelo zanimiva, da se iztrgajo iz svoje poze. Najstnike smo na primer odpeljali na izlet iz Bordeauxa v Pariz. Z birojem arhitekta Dominicka Perraulta, ki je projektilaril novo pariško knjižnico, smo se dogovorili, da so vodje projektov skupino popeljali skozi celotno stavbo, od kleti, pisarn do strehe, predstavili so jim makete in načrte in jim tako osvetlili arhitekturo s povsem nove plati. Srečali so zanimive ljudi in videli zanimive stavbe. Ta pot jim je za vedno ostala v spominu, s tem pa tudi pozitiven odnos do sodobne arhitekture. V Bordeauxu smo si na drugi delavnici ogledali 51 hiš francoskega arhitekta Le Corbusierja, ki so strukturno zelo zanimive. Petmetrska okna, ravne previsne strehe ... Te prvine so nato primerjali s prvimi na domačih hišah. Ta osnovni pedagoški prijem - primerjanje - je zelo pomemben in kakovosten. V arhitekturi ni pravilnega odgovora, obstaja veliko možnosti, zato jih moramo znati primerjati med seboj. Poskrbeti moramo, da bodo otroci, ko bodo postali investitorji in uporabniki, imeli veliko možnosti pri urejanju prostora. Najstnikom smo na primer dali v roke šablone z znakoma plus in minus ter jim naročili, naj v okolici šole najdejo prostore, ki so jim všeč, in druge, ki jim niso. S šablonami in pršilom so nato delali pluse in minuse. Tako smo jim dali v premislek prostor, njegovo funkcijo

in možnost, da spreminjajo okolje, v katerem živijo. Njihova opažanja smo poslali na občino in ta bo na tej podlagi pripravila projekt preureditve sedaj neurejene okolice šole. Včasih je samo enodnevni dogodek tako pomemben kot eno leto. Kajti posamezen dogodek in spomin nanj lahko zelo spremenita človekov pogled. Trdno verjamemo v pomen spomina.

Zakaj je pomembno delati v skupinah?

► Pri delu v skupini je pomembno to, da se je treba prilagajati. Prostor je skupno dobro in pri odločanju o prostoru je treba najti skupno rešitev. To pa je včasih izredno težko. Na delavnici, ki smo jo pripravili na to temo, je vsak otrok dobil svojo parcelo, na papirju seveda, in je na njej postavil hišo po svojih željah. V nadaljevanju sta morala po dva otroka na isti parceli postaviti vsak svojo hišo. To je bilo že težje, ker se je pokazalo več različnih omejitev. Morali so se pogovarjati, usklajevati in razmišljati o skupnih prostorih. Prav te situacije so primerljive z realnim življenjem, z gostimi urbaniimi pozidavami, kjer je vpletenih več ljudi. Zanimiv je bil tudi dogodek, ki smo ga pripravili na tiskovni konferenci, na kateri so sodelovali arhitekt načrtovane mestne preureditve, župan in otroci. Po zaprtju ceste je v središču mesta nastalo veliko območje za pešce, ki ga večina ljudi ni sprejela. Trgovci so se bali, da jim bo promet upadel. Nato smo skupino otrok nekaj časa vodili,

podnevi in zvečer, na ta novi prostor, da so ga opazovali in o njem razmišljali. Na tiskovni konferenci smo začeli igro s sto vprašanji, ki so jih postavljali otroci. Igra se je nazadnje razvila v dvesto zelo zanimivih vprašanj. Otroci so predstavljali svoje poglede in spraševali o arhitekturi. Bili so enakovreden partner v pogovoru. Konferenca je bila pripravljena kot resen dogodek z novinarji in javnostjo in je za otroke pomenila pomembno izkušnjo. Prav tako se je odraslim razjasnilo, da so tudi otroci del prostora, ki ga bodo uporabljali, in da jim je novi prostor veliko bolj všeč kot prejšnji. Zanimivo pa je, da je danes ta prostor poln ljudi in da se je promet v trgovinah povečal.

Zakaj je pomembno, da otroke učimo o prostoru in arhitekturi?

► Otrok ne želimo vzgojiti v male arhitekte, želimo jim približati arhitekturo kot dejstvo, ki nas v življenju spremlja na vsakem koraku. Želimo jih seznaniti z možnostjo dejavnega vključevanja v prostorsko problematiko. Otroci, ki so arhitekturno izobraženi, bodo kritični, in ko bodo odrasli, bodo dejavni pri odločanju o prostorski problematiki in bodo ozaveščeni naročniki bodočih stavb. V arhitekturi obstajajo pravila in ta pravila so otroci navadno na delavnicah sami spoznavali in odkrivali. Otrokom na delavnicah nikoli ne govorimo o arhitekturi. Prek dejavnosti in opazovanja začnejo sami govoriti in razmišljati o arhitekturi, hišah, mestih, stano-

vanju, prostorih, pohištvu, strukturah, lokacijah ... Pri učenju otrok o arhitekturi so zelo pomembni tudi naklonjenost, zanimanje in navdušenje pedagogov.

Kako je organiziran arhitekturni center Arc en Rêve? Kako potekajo delavnice?

► Je neprofitna organizacija, ki deluje že skoraj trideset let. Poleg razstav, predavanj, ekskurzij, konferenc in založništva ima v svojem programu tudi izobraževanje o arhitekturi. Zaposlenih je dvajset ljudi. Ko sem bil njen član, smo bili trije arhitekti zaposleni izključno za pripravo delavnic v šolah in v samem centru. Na leto se je v naše projekte vključevalo 600 osnovnih in srednjih šol. Večinoma smo obiskovali šole in tam pripravljali delavnice, nekaj delavnic pa smo pripravljali tudi v centru. Nekatere šole so naročile samo eno delavnico, pri drugih smo otroke vodili skozi vse leto. Spodbujali smo jih, naj se o delavnicah pogovarjajo tudi doma s starši, in tako smo dobivali še povratne informacije.

Kako so bile delavnice financirane?

► Šola, ki je želela, da pripravimo delavnico, je za uro delavnice prispevala 90 evrov, kar je enakovredno projektantski ceni v Franciji. In ker se je glas o kakovostnem programu hitro razširil, z denarjem ni bilo težav. Štela je kakovost. Veliko pove že število šol, ki so bile vklju-

čene v program. Finance smo dobili tudi od ministrstva za kulturo, največ pa od mesta Bordeaux. Od

ministrstva za izobraževanje nismo dobili skorajda nič, ker sedanja politična garnitura ni bila naklonjena

projektu, čeprav je bilo v projekte izobraževanja vsako leto vključenih več kot 4000 otrok. ☺

 banka celje
So stvari, ki jih lahko ponudi le dobra banka.

(ŠE)Ugodneje do novega stanovanja po vaši osebni meri

OBRETNÉ
MERE NIŽJE DO
0,4
ODSTOTNE
TOČKE

Za komitente Banke Celje pri stanovanjskem kreditu:

- nominalna obrestna mera - nižja za **0,3** do **0,4** odstotne točke
- pribitek pri referenčni obrestni meri - nižji za **0,4** odstotne točke

Stanovanjski kredit in doba vračila po vaši osebni meri

- > Izbirate lahko med kreditom z referenčno obrestno mero EURIBOR ali nominalno obrestno mero.
- > Stanovanjski kredit z referenčno obrestno mero lahko najamete za dobo do 30 let, z nominalno obrestno mero pa do 20 let.

V kolikor še niste komitent Banke Celje, je zdaj pravi čas, da to postanete. Posebna ponudba stanovanjskega kredita z znižano obrestno mero velja do konca leta 2009.

Več na www.banka-celje.si

OD ŽLICE DO HIŠE

Urša Marn

Salon pohištva in arhitekturni biro id:doma

Zgodba razstavno-prodajnega salona pohištva z nenavadnim imenom id:doma se je začela pred osmimi leti s klepetom dveh prijateljev pred izložbo v središču Ljubljane. IZTOK PROSEN in ANDREJ KOVAČIČ sta razmišljala o prostoru, kjer bi strankam ponudila kakovosten svetovalni servis in arhitekturne storitve, pa tudi notranjo opremo in dodatke za dom najboljših blagovnih znamk na svetu - najboljših v smislu inovativnosti, vrhunskega oblikovanja ter zavezanosti odličnosti in trajnosti.

»Koncept je že ves čas enak: da stranka na enem mestu dobi vse, od žlice do hiše. Nikoli nisva hotela samo trgovine. Trgovin je veliko. Treba je imeti neko dodano vrednost, po kateri se razlikuješ od drugih ponudnikov na trgu. Od tod odločitev, da bo id:doma hkrati prodajalna in arhitekturni biro. Projektiramo

torej tudi hiše, res pa je, da se največ ukvarjamo z notranjo opremo,« pravi Iztok. S solastnikom Andrejem sta se projekta vsaj na začetku lotila bolj za šalo kot zares. »Priznanemu nemškemu proizvajalcu kuhinj Bulthaup sva poslala elektronsko pismo s prošnjo za sodelovanje. Ker je bil odziv pozitiven, sva s kolegicama Tatjano Kerčmar in Simono Muc začela pripravljati poslovni načrt. Končan je bil po treh mesecih in stotinah sestankov pozno v noč. Spodaj sva si očelov avto in se odpeljala v Nemčijo. Predstavniki Bulthaupa so bili nad poslovnim načrtom navdušeni in šele takrat nama je postalo jasno, da je stvar izvedljiva. Ko pridobiš zastopništvo za prvega pomembnega proizvajalca notranje opreme, je to referenca za vse druge.«

Sledilo je iskanje primerne prostora. Našla sta ga v objektu s konca

šestdesetih let na Slovenski cesti 9 v Ljubljani, ki ga je projektiral arhitekt Edvard Ravnikar. V tej osemnadstropni stolpnici, ki sloni na osmih betonskih stebrih, so v socializmu živeli nekateri najvplivnejši politiki, na primer France Popit. V neposredni bližini je spomenik, ki označuje kraj, kjer je nekoč stala rojstna hiša arhitekta Jožeta Plečnika. Salon je v visokem pritličju objekta in obsega dobrih tristo petdeset kvadratnih metrov, nekoč pa je bila v njem bančna poslovalnica. »To je bil prvi prostor, ki nama je bil res všeč, a takrat ni bil na voljo,« se spominja Iztok. »Sprva sva ga namepravala najeti, potem pa so nama iznenada ponudili odkup po dokaj ugodni ceni, ko sva že skoraj obupala nad iskanjem primerne prostora. Nisva dolgo omahovala. Prostorov s tako ve-

- 1. Solastnika id:doma, Iztok Prosen in Andrej Kovačič, sta velika ljubitelja kulinarike, zato v salonu pogosto gostita poklicne kuharje.**
- 2. Dobrih tristo kvadratnih metrov velik razstavno-prodajni salon pohištva je v objektu iz šestdesetih let, ki ga je projektiral arhitekt Edvard Ravnikar.**
- 3. Ena od notranjosti, ki jih je oblikovala ekipa id:doma.**

likim volumnom je v mestnem središču bolj malo.« Ekipa arhitektov in oblikovalcev id:doma je želela ohraniti čistost, enostavnost in avtentičnost Ravnikarjevega koncepta. Tako so odstranili odvečne predelne stene in strop, ki so bili dodani pozneje, ter očistili prebarvane betonske stebre in opečne zidove. Pri opremi

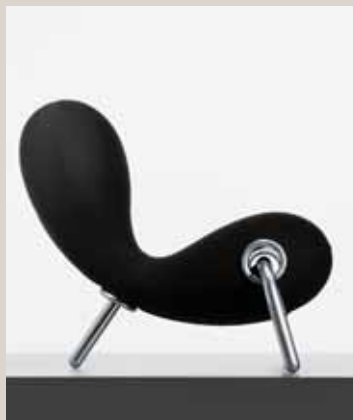

BREZČASEN DIZAJN

IZBOR LEGENDARNIH OBLIKOVALSKIH IZDELKOV ZA DOM IN GOSPODINJSTVO

WOODEN CHAIR
OBLIKOVANJE: MARC NEWSON, 1992
BLAGOVNA ZNAMKA: CAPPELLINI

EMBRYO CHAIR
OBLIKOVANJE: MARC NEWSON,
1988
BLAGOVNA ZNAMKA: CAPPELLINI

LOTUS
OBLIKOVANJE: JASPER MORRISON,
2006/2007
BLAGOVNA ZNAMKA: CAPPELLINI

CARTA
OBLIKOVANJE: SHIGERU BAN, 1999
BLAGOVNA ZNAMKA: CAPPELLINI

“VELIKA NAPAKA, KI SO JO V DEVETDESETIH LETIH ZAGREŠILA SLOVENSKA POHIŠTVENA PODJETJA, JE BILA OPUSTITEV RAZVOJNIH ODDELKOV. NALOGO RAZVOJA NOVIH IZDELKOV SO PREVZELI LJUDJE, KI O OBLIKOVANJU NIMAJO POJMA.”

notranjosti so posegli samo v strop in tla, ki omejujejo stekleno opno. Nov strop je sestavljen iz več tisoč pocinkanih paličic, ki sta jih Iztok in Andrej pritrtila lastnoročno, kar je bilo zelo zamudno, a vredno truda. Filigranski strop ohranja vtis prostranosti prostora, vanj je skrita vsa razsvetljava in v Ravnikarjevem slogu prenovljena električna napeljava. Koncept stropa dopolnjuje pult iz pocinkanih cevi, ki rastejo iz tal in z različnimi višinami omogočajo različne funkcije. Tudi specifičen tlak v salonu je nastal kot eksperiment ekipe id:doma. Narejen je z industrijsko tehnologijo, a na unikaten način, tako da deluje kot domača preproga. Ob njegovi temni, rjavo-črni barvi razstavljeni objekti pridejo še bolj do izraza. Poleg Andreja in Iztoka je pri arhitekturni opremi salona sodelovala še TAJTJANA KERČMAR, uni-

katni pult pa sta oblikovala MARJAN POBOLŠAJ in ANTON ŽIŽEK. Prostor je zasnovan tako, da omogoča vizualizacijo prepleta prostega časa in dela, saj je zamišljen kot dom, skupaj s funkcionalno kuhinjo, dnevno sobo, spalnico in delovnim prostorom. Id:doma tako ni le prostor za razstavljene kose pohištva, ki jih samo opazujemo, ampak jih lahko tudi uporabljamo. Obiskovalec se s pohištvo seznanja na način, kot ga bo sam uporabljal doma, v prostem času in na delu. »Če odpreš hladilnik, bo poln hrane in pijače. Lahko kuhaš, pečeš, pomivaš posodo ... Na ta način stranka vidi, kako se kuhinja stara oziroma da ostaja lepa tudi po več letih uporabe. Koncept, po katerem kuhinja deluje že v trgovini, so si izmislili v Bulthaupu in izhaja iz filozofije, da kuhinja ni samo nekaj, kar gledaš od daleč, ampak je izdelek, ki ga dejansko

uporabljaš. Danes je tako, da je v katalogih marsikatera kuhinja videti odlično, vprašanje pa je, ali bo takšna ostala tudi po desetih letih uporabe,« pravi Iztok. K temu dodaja: »Seveda je treba notranjo opremo sproti vzdrževati. Tako kot moraš avto enkrat na leto peljati na servis, je treba tudi pohištvo redno servisirati. Zato Bulthaup enkrat na leto omogoča vsem svojim strankam nastavitev predalov v kuhinjah.« Prvi izdelek so prodali že prvo uro po odprtju trgovine. Da so naredili prvi večji posel, pa je trajalo skoraj pol leta. »To je tudi logično, saj stranka takrat, ko gradi hišo, pogosto še ne ve, kako jo bo opremila. Poleg tega dobava kuhinj traja dva meseca. Pogosto stranka pride k nam s svojim arhitektom, ki ji je projektiral hišo. V takšnih primerih mora naš arhitekturni ego stopiti korak nazaj, arhitektu pa pomagamo uresničiti njegovo vizijo. Se pa tudi zgodi, da

nam arhitekti odstopijo del svojega projekta.« Na leto naredijo približno sto projektov. »Od tega jih je realiziranih približno dve tretjini. Govorimo torej o treh projektih na mesec, kar ni malo. Trenutno nas je v podjetju redno zaposlenih sedem. Skupaj z monterji in s čistilkami pa dvanajst. Naši monterji se stalno izobražujejo pri tujih proizvajalcih zato, da se naučijo pravilno sestaviti kuhinje in pohištvo. Servisirati znajo tudi že opuščene programe.«

Izbira blagovnih znamk kaže, da želijo strankam ponuditi samo najboljše. »Naš cilj je ponuditi celoten servis življenjskega sloga prek koncepta izvrstno izbrane prodaje na drobno. Name-noma sva izbrala tiste blagovne znamke, ki verjamejo v isto filozofijo in predstavljajo približno enak življenjski slog.« Poleg Bulthaupa je v id:doma mogoče kupiti še izdelke blagovnih znamk Cappellini, Interlúbke, Cor Uniform, Lambert, Kitchenaid, Iittala, Asplund, Mono, USM, Knoll in druge. »Vsi izdelki, ki jih prodajamo, so zavezani brezčasnosti. Nekakšni bodoči klasiki. Dober dizajn ni moda. Dober dizajn je tisto, kar preživi na dolgi rok. Zato se je zbirki pridružilo tudi nekaj sodobnih klasikov. USM je zasnoval svoj sistem za banko Rotschild leta 1965 in še danes je enako sodoben. Kdo tudi ne pozna Knollovih klasikov, kot je

---

MEŠALNIK KITCHENAID

OBLIKOVANJE: HERBERT JOHNSTON, 1919, IN EGMOND ARENS, 1936

BLAGOVNA ZNAMKA: KITCHENAID

Mešalnik Kitchenaid je že devetdeset let ikona med gospodinjskimi aparati. Nastal je, ko so bile ZDA na vrhuncu razcveta. Leta 1908 je inženir Herbert Johnston začel razvijati mešalnik, ki naj bi nadomestil ročno gnetenje testa. Prvi model Hobart H je na trg poslal po šestih letih, končno različico pa leta 1919. Poiskati je moral le še ime. Ko je žena nekega kolega v podjetju preizkusila mešalnik, je vzkliknila, da je to najboljši kuhinjski pripomoček (angl. kitchen aid), ki jih je kdaj imela. Od tod ime Kitchenaid. Ko je aparat prišel na prodajne police, je postal prava senzacija. V Herbertovi tovarni v Ohio so vsak dan izdelali štiri aparate, zaradi visoke cene (189,50 dolarja ali današnjih 1500 dolarjev) pa so si jih privoščili le bogataši. Zaradi posledic gospodarske krize v tridesetih letih so se pokazale potrebe po cenejšem modelu. Leta 1927 je na trg prišel model G, ki je ohranil prvotno kakovost, a je bil cenovno dostopnejši. Prodali so jih deset tisoč na leto. Leta 1936 je Johnston zaposlil oblikovalca Egmonta Arensa, urednika revij Creative Arts in Vanity Fair, in razvil je tri nove modele. Kitchenaid je prejel številne nagrade in postal nepogrešljiv kos v zbirkah muzejev oblikovanja. To obdobje je bilo za oblikovanje eno najbolj razburljivih in je bistveno vplivalo na nadaljnji oblikovalski jezik. Namesto škatlastih oblik z ostrimi robovi so se v oblikovanju pojavile bolj zaobljene, mehkejšje oblike, denimo Coca-Colina steklenica in logotip družbe Shell. Leta 1955 so mešalnik Kitchenaid izdelali v široki paleti barv, ki jo še vedno dopolnjujejo. Zanimivo je, da je mešalnik iz leta 1936 mogoče uporabljati še danes, saj so nastavki kompatibilni s starim modelom. Kljub skoraj stoletni zgodovini pa ostaja nespremenjen tudi skrbno preiščen notranji patent.

VAZA SAVOY

OBLIKOVANJE: ALVAR AALTO, 1937

BLAGOVNA ZNAMKA: IITTALA

Vaze Savoy so oblikovalska ikona 20. stoletja in eden najuspešnejših finskih izvoznih proizvodov. Njihov avtor je svetovno znan arhitekt in oblikovalec Alvar Aalto, ki je pomembno prispeval k mednarodni uveljavitvi skandinavske bivalne kulture. Aalto je bil nadarjen in prodoren, imel pa je tudi vplivna pokrovitelja. Maire Gullichsen je bila iz bogate družine Ahlström in skupaj z možem Harryjem ni varčevala z denarjem, da bi do uspeha pomagala svojemu nadarjenemu prijatelju. Svet je Aalta spoznal na svetovni razstavi v Parizu leta 1937, kjer je bil s svojo posodo in vazami različnih oblik, izdelanimi v steklarnah Karhula in Iittala, deležen precejšnje pozornosti. O tem, kje je dobil zamisel za njihovo nenavadno obliko, kroži veliko zgodb. Sam je dejal, da si je vijugaste linije izbral, ker so ga spominjale na obris mlakuže. Drugi trdijo, da njihova oblika predstavlja finsko pokrajino z vsemi njenimi jezeri, saj je bil Alvarjev oče kartograf. Tretji pravijo, da vaza simbolizira drevo z vejami, četrti v njej vidijo povezavo z brezoblično tekočino, ki zapolnjuje vazo, peti pa menijo, da je nanj vplivalo tedanje slikarstvo ali celo njegov priimek Aalto, ki v finščini pomeni val. »Mislim, da Aalto ne bi oblikoval takšne vaze, če bi vedel vsaj kaj o tem, kako jo izdelati,« je dejala Paivi Jantunen, nekdanja direktorica za stike z javnostjo v podjetju Iittala. Vaze še danes izdelujejo ročno, za izdelavo ene pa je potrebnih kar šest ljudi. Do petdesetih let prejšnjega stoletja so jih izdelovali le v petih barvah in eni velikosti, danes pa je barv in velikosti več.

WASSILY CHAIR

OBLIKOVANJE: MARCEL BREUER, 1925

BLAGOVNA ZNAMKA: KNOLL

WISHBONE CHAIR

OBLIKOVANJE: HANS J. WEGNER, 1956

BLAGOVNA ZNAMKA: CARL HANSEN & SON

LOW PAD

OBLIKOVANJE: JASPER MORRISON, 1999/2002

BLAGOVNA ZNAMKA: CAPPELLINI

RIVE DROITE

OBLIKOVANJE: PATRICK NORQUET, 2001

BLAGOVNA ZNAMKA: CAPPELLINI

---

58 *Barcelonski stol Miesa van der Roheja ali stol B3, bolj znan kot Vasilijev stol, ki ga je oblikoval Marcel Breuer in je prvega naročil Vasilij Kandinski zase, zato tudi bolj znano anekdotno ime. Notranja oprema ni sezonska, tako kot to velja za oblačila. Obstajajo neke splošne smernice, preostalo je le (dober) okus. Interierji se spreminjajo predvsem glede na to, kako se spreminja način bivanja. Danes čedalje več ljudi dela doma, veliko je tudi samskih. Na Japonskem je iz stanovanj skoraj izginila kuhinja, ker se večina mladih profesionalcev prehranjuje po restavracijah. V zahodnem svetu pa je kuhinja postala središče bivanja. To je še edini prostor, kjer poteka družinska komunikacija. Kopalnica je čedalje večja, ker je to prostor, ki ne zagotavlja zgolj higienskega minimuma, ampak tudi užitek. Klasičnih dnevni sob je čedalje manj. Izpodriva jih osrednji prostor, povezan s kuhinjo in z jedilnico. Včasih je bilo tako, da so se obiski vnaprej napovedali, nato je gostitelj dve uri pripravljaval hrano, in ko so gostje prišli, so jedli prigrizek v dnevni sobi. Danes goste povabiš v kuhinjo, jih posadiš za mizo, in medtem ko pripravljajo jedi, z njimi komuniciraš ali pa jih povabiš, naj ti pomagajo pri kuhi. Kuhanje je postalo družabni dogodek. Šank iz kuhinj ni izginil, ampak je le spremenil obliko. Je nižji, širši in daljši, tako da za njim lahko sedi več ljudi. Postal je del delovne površine in je tako bistveno uporabnejši kot nekoč.*

Najnovejša usmeritev pri notranji opremi je vračanje naravnih materialov. »Nekaj časa je bila zelo priljubljena plastika, a se ni prav dobro obnesla, ker se grdo stara. Les in kamen sta lahko poškodovana, a bosta še vedno lepa, za plastiko pa tega ni mogoče reči,« pravi Andrej. »Zadnja leta so bile popularne tapete z baročnimi vzorci. Gre za eksces, ki se je že izpel. Na stenah naših interierjev ne boste našli kričočih in nasilnih barv, ker žive barve v prostor vedno lahko vneseš tako, da kupiš pisane blazine ali kozarce.« Iztoku se zdi velika škoda, da v Sloveniji izumira rokodelstvo. »Kavči, ki jih prodajamo v našem salonu, so narejeni z veliko ljubeznijo. Vsak šiv je končan na roko. Ko sva prvič obiskala nemškega proizvajalca kuhinj, sva opazila, da vsak delavec stik na predalu preveri z draguljarskim povečevalnim steklom. Ne moreš verjeti, kako so natančni! Tovarna je bolj čista kot povprečno slovensko stanovanje. Konec devetdesetih let so imeli težave z lepilom pri aluminijastih robovih kuhinj. Robovi so začeli odstopati. V Sloveniji smo imeli zaradi tega dve reklamaciji. In kaj je naredil nemški proizvajalec? Brezplačno je zamenjal vse fronte v kuhinjah, pa čeprav so bile stare deset let. Zame je najboljši dokaz za kakovost to, da je pri Bulthaupu praktično enak dizajn kuhinje v prodaji že 25 let, pa je še vedno enako popularen, kot je bil takrat, ko so ga prvič poslali na trg.« Dobro oblikovanje in kakovostna izdelava seveda nista poceni.

Kuhinje znamke Bulthaup stanejo od šest tisoč evrov pa tudi do desetkrat več. Pri tem cena ni odvisna od kakovosti, ampak od tega, koliko elementov je v kuhinjo vključenih in kateri so ti elementi.

Sodobne smernice narekujejo, da trgovina ni samo prostor, kjer je mogoče kupiti nekatere izdelke, ampak ponuja široko paleto družabnih dogodkov, ki spremljajo neki življenjski slog. Zato v id:doma pripravljajo različne kulturne in družabne prireditve, od fotografskih in slikarskih razstav do kuharskih tečajev, predstavljajo pa tudi izdelke mladih, navadno še neveljavljenih slovenskih oblikovalcev. »Poudarek je na kuharskih dogodkih, kjer povabljeni uživajo v pripravljanju kuharskih specialitet pod vodstvom poklicnega kuharja. Ob takih dogodkih komunikacija steče lažje in bolj sproščeno,« pravi Andrej. »Mladim oblikovalcem dajemo priljubljenost zato, da se vsaj enkrat srečajo s komercialnim okoljem. Da vidijo, kako narediti izdelek, ki ga bo dejansko mogoče prodati. Težava slovenskega izobraževalnega sistema je, da mladih ne nauči, kako narediti izdelek, ki ga bo mogoče tržiti. Pred časom smo bili navdušeni nad posteljo mlajšega slovenskega oblikovalca. Žal se je izkazalo, da prototipa na papirju v praksi preprosto ni mogoče izdelati.«

Kupci so zelo različni, od takšnih, ki si privoščijo samo skodelico ali žlico, do takšnih, ki jim arhitekti id:doma projektirajo hišo in jo nato tudi v celoti opremijo. »Usmerjeni smo na dve ciljni skupini kupcev. Prvo sestavljajo starejši, ki si navadno opremljajo svoje 'zadnje' stanovanje in iščejo precej umirjen slog. Druga skupina pa so mladi uspešneži, ki po navadi opremljajo svoje drugo stanovanje. Pri teh kupcih ne gre za kratkoročno rešitev. Njihov okus je že izdelan, želijo si kakovostne stvari, ki jih bodo obkrožale kar nekaj časa. Gre za življenjski slog od A do Ž, ki se kaže od izbire pohištva do izbire jedilnega pribora.« To pa ne pomeni, da med strankami ni mladih s tanjšimi denarnicami. »Navajeni smo delati tudi študentske sobe, opremljene z Ikea. Dobra stran Ikea je, da mlade uči, kaj je kakovosten dizajn. Slaba pa, da kopira avtorski dizajn in ga prodaja kot svojo,« pravi Iztok. »Zanimivo je, da v tej gospodarski krizi, ko bi morali ljudje kupovati trajne dobrine, se pravi pohištvo, ki ga bodo imeli dvajset ali trideset let in ki ga bodo podedovali njihovi vnuki, rajši posegajo po potrošniških dobrinah, ki imajo razmeroma kratek rok trajanja. Gre za napačen odnos. Moja babica je vedno rekla, da ni tako bogata, da bi kupovala poceni. Tudi sodobni izdelki so lahko enako kakovostni, kot so bili izdelki pred petdesetimi ali sto leti. Nekatere blagovne znamke dosledno vztrajajo pri kakovostnem oblikovanju, izbirajo najboljše možne materiale, vsi njihovi izdelki pa so obrtniško izdelani in zato prenosljivi iz roda v rod.«

Pri prodaji izdelkov poskušajo varovati interes kupca. To med drugim pomeni, da »mu ne prodamo nečesa, česar ne potrebuje.« Glavna skupina ljudi, katerih okus želimo zadovoljiti, so vendarle ljudje z veliko denarja. Slovenija je tako majhna, da se med seboj vsi poznajo. Če nekemu prodaš trideset odstotkov več stvari, kot jih dejansko potrebuje, boš hitro prišel na slab glas. Nikoli ne moreš plačati toliko oglasov, da bi napako popravil. To, kar delamo, ni lahek zaslužek. Ni igranje na borzi. Da zaslužiš, moraš dejansko nekaj narediti. Kupec hitro ugotovi, ali ga vlečeš za nos. Zato je temelj pošten odnos. Če želiš imeti stalne stranke, takšne, ki se bodo vedno znova vračale, si ne moreš privoščiti neumnosti,« pravi Andrej. »Ko delaš projekt, kar lahko traja tudi šest mesecev ali več, s stranko navadno vzpostaviš zelo osebno odnos. Pomembno je, da si vključen v zasebno življenje stranke, ker samo tako veš, kako živi, in zato lažje opreliš stanovanje ali hišo. Strankam z manjšim proračunom se ne posvečamo nič manj kot tistim z debelimi denarnicami. Izučilo nas je, da ljudi nikoli ne smeš soditi po videzu. Velikokrat se je namreč zgodilo, da se je prvi vtis izkazal za napačnega.«

O okusu povprečnega Slovenca nimata dobrega mnenja. »Pri nas je bivalna kultura v povprečju slaba, kar je po svoje razumljivo, saj je večina ljudi ne goji načrtno.« Razočarana pa sta tudi nad domačo pohištveno industrijo. »Velika napaka, ki so jo v devetdesetih letih zagrešila slovenska pohištvena podjetja, je bila opustitev razvojnih oddelkov. Nalogo razvoja novih izdelkov so prevzeli ljudje, ki o oblikovanju nimajo pojma.« Opremljanje stanovanja razumeta kot proces. »Stanovanje je zelo osebna stvar. Biti mora zbirka tvojih osebnih predmetov. Če rad potuješ, moraš imeti razstavljene predmete, ki si jih kupil na potovanjih. Če imaš rad žive barve, moraš to pokazati. Stanovanje mora govoriti zgodbo o človeku, ki v njem živi. Najslabše je, ko ga kdo skuša opremiti tako, da je videti kot razstavni prostor,« pravi Iztok. »Stanovanja ne moreš opremiti do zadnjega detajla v enem mesecu. Šele ko v njem živiš dlje časa, začutiš, kaj je treba dodati in kako prostore obogatiti. Fino je tudi, če v novo stanovanje prineseš nekaj stvari iz prejšnjega stanovanja, ker tako vlečeš neko rdečo nit skozi življenje. Ko delamo projekte, se vedno potrudimo, da so naši dizajni nezaključene zgodbe, se pravi, da ne naredimo vsega do zadnje podrobnosti, pač pa nekatere stvari pustimo odprte, tako da jih stranka sčasoma zapolni sama. Na primer, da pustimo prostor za mizico, ki jo bo stranka nekoč sama našla na boljšem trgu. Če ti namreč arhitekt stanovanje opremiti do zadnjega detajla, bo videti kot hotelska soba. Takšno stanovanje je morda lepo, a to nisi ti. Cilj pri opremljanju je, da je stanovanje na koncu naročnikova osebna zgodba, ne pa anonimni prostor brez duše.«

ARCONT

ŽELELI JIH
BOSTE POKAZATI

To zimo boste kurili manj

Zaradi znatnega prihranka pri stroških ogrevanja in skrbi za čisto okolje smo našim oknom dodali tretje steklo.

Z vgradnjno oken s 36 mm debelim troslojnim steklom (Ug=0,7W/m²K) boste pri srednje veliki hiši prihranili do 460 l kurilnega olja na leto, kar pomeni 1,4 t manj izpustov CO₂.

POSEBNA PONUDBA:
samo v novembru in decembru
okna s troslojnim steklom po ceni
klasičnih oken (z dvoslojnim steklom).

www.okna-vrata.si

ARCONT IP d. o. o., Ljutomerska c. 30,
Gornja Radgona / info@arcont.si

VILA MENGEŠ

ad: tmediat

Na mirni lokaciji v okolici Ljubljane je v novi vili naprodaj še nekaj dvosobnih in trisobnih stanovanj.

Si želite novega stanovanja v večstanovanjski vili? Ste ljubitelji narave, ki pa mora imeti v bližini vso infrastrukturo? Torej so nova stanovanja v Mengšu zgrajena prav za vas. V Mengšu najdete mirno okolje za sprostitev in prosti čas. V okolici so šola, trgovina, športni park, kulturni dom, banka, pošta in veliko več. Mengeš sodi med najprivlačnejša območja za nakup nepremičnine, saj je v bližini Ljubljane, Kamniških Alp, letališča Brnik in avtocest oziroma odcepa na ljubljansko obvoznico.

V vili je še nekaj novih dvosobnih in trisobnih stanovanj v izmeri od 55,16 m² do 89,15 m², ki so zgrajena na ključ. Cene stanovanj znašajo od 140.800 € pa do 199.960 €. Vsako stanovanje ima vzdani balkon oziroma pokrito teraso ter obsega bivalni prostor, kuhinjo, kopalnico, shrambo in sobe. Vsakemu stanovanju pripadata dve parkirni mesti in shramba v kleti. Vpis v zemljiško knjigo je urejen.

KBi

Informacije o prodaji:

KBI Investicijska družba d.o.o.
Ferrarska 14
6000 Koper
Tel. 040 624 455

GRUPPO
KB
1909
SKUPINA

DVIGOVANJE STANDARDOV

Zatišje v arhitekturni praksi, ki je na Hrvaškem zavladalo po razpadu Jugoslavije, ko so se korenito spremenile družbene in gospodarske okoliščine, se je končalo, ko je arhitekturna stroka začela uspešno odgovarjati na nove izzive programskih, socioloških in ekonomskih kontekstov ter s tem izražati novo družbeno resničnost. Hrvaška arhitektura je v zadnjih desetih letih ponudila kar nekaj rešitev, ki se uvrščajo med kakovostnejše arhitekturne stvaritve. Težnje po kakovostni sodobni arhitekturi izražajo oboji, javni in zasebni naročniki. Projekti in biroji, s tem pa celotna hrvaška arhitekturna praksa so prejemniki številnih uglednih mednarodnih priznanj, zlasti na Europanu, pa tudi nagrad na mednarodnih natečajih. Med opaznejšimi sta bili letošnja nagrada Evropske unije Miesa van der Roheja za mlade arhitekte, ki jo je prejel biro Studio Up za srednjo šolo v Koprivnici, in lanska nagrada na mednarodnem arhitekturnem festivalu (World architecture festival) v kategoriji športnih objektov, ki jo je dobil biro 3LHD za Športno dvorano v Balah.

Hrvaški arhitekti svoje znanje in izkušnje predstavljajo na različnih mednarodnih univerzah, kakovostne izvedbe hrvaške arhitekture pa so bile predstavljene tudi na razstavah v več svetovnih metropolah. V času enega največjih evropskih arhitekturnih dogodkov, četrtega mednarodnega arhitekturnega bienala v Rotterdamu (IABR), ki bo od 25. septembra do 10. januarja 2010 potekal v tem mestu in v Amsterdamu, bo v arhitekturnem središču v Amsterdamu na ogled prav hrvaška arhitekturna razstava. Njen naslov je Nadaljevanje avantgarde, izseki iz hrvaške arhitekture od modernizma do leta 2009.

Dobro je organizirano tudi Društvo hrvaških arhitektov (UHA). Vsako leto pripravi pregledno razstavo realizacij, ki jim strokovna žirija podeli nagrade v različnih skupinah – za življenjsko delo, publicistično, teoretično in kritično delo, oblikovanje interierja, stanovanjsko gradnjo in najuspešnejšo arhitekturno izvedbo. UHA vsaka tri leta pripravi Zagrebški salon – arhitektura, enega najopaznejših arhitekturnih dogodkov v državi. Tuji selektor za razstavo izbere sto projektov, ki se nato potegujejo za nagrado salona. Selektor letošnjega, 44. Zagrebškega salona je nizozemski arhitekturni kritik Hans Ibelings.

Drugega oktobra so bili razglašeni dobitniki nagrad Zagrebškega salona – arhitektura 06–09. Prvo nagrado je prejel projekt Župnijska cerkev sv. Janeza Evangelista z župniščem v Zagrebu avtorjev Andreja Uchtyla in Renate Waldgoni, katerega realizacija je trajala celih štirinajst let. Tri druge nagrade so bile podeljene »nadarjenim arhitektom, ki arhitekturo na različne načine uporabljajo zato, da bi spremenili naša pričakovanja« (navedek je iz obrazložitve selektorja pri podelitvi nagrad). Nagrade so prejeli Dinko Peračić in Miranda Veljačić za projekt Doma mladih v Spli-

tu, Vedran Duplancić za Osnovno šolo v Sesvetski Sopnici v Zagrebu (realizirano leta 2006) in Davor Katušić, Produkcija 004, za Stavbo nujne medicinske pomoči v Zagrebu (realizirano leta 2009).

Zanimivo je, da avtorji na Zagrebški salon lahko prijavljajo oboje, realizacije in projekte, celo natečajne. Na predzadnjem Salonu je Manuel Gausa podelil dve prvi nagradi prav nerealiziranima projektoma (Njirić + arhitekti in Helena Paver Njirić), na letošnjem pa je med nagrajenimi prav tako nerealiziran projekt. Glede na to, da so postavljeni objekti in projekti na papirju popolnoma neprimerljivi, je dokaj nevsakdanje, da selektorji za iste nagrade med seboj primerjajo objekte in neizpeljane projekte. Razlog je morda v tem, da UHA vsako leto pripravi tudi pregledno razstavo realizacij in je na Zagrebškem salonu mogoča predstavitev tudi še ne realiziranih ali nikoli realiziranih projektov.

Letos so Hrvati v okviru svetovne zveze arhitektov (UIA) prvič pripravili tudi simpozij Hura arhitektura, katerega glavni namen je bil povečanje splošne osveščenosti o pomenu in vrednotah urejanja prostora in arhitekture. Program »Arhitektura in otroci« želijo vključiti v nacionalni program za predšolsko vzgojo in v obvezni izobraževalni program za osnovne in srednje šole.

Hrvati so izjemno veliko naredili tudi, kar zadeva medijsko obravnavo in promocijo sodobne arhitekture v javnosti. Poleg arhitekturnih revij Arhitekt in ČIP (Čovjek i prostor) je pomemben prodor v arhitekturni publicistiki naredila mednarodna strokovna revija Oris, ki je delovanje razširila še na kongresno in založniško dejavnost. Oris že osmo leto zapored pripravlja mednarodni arhitekturni kongres Dnevi Orisa, na katerem najvplivnejši svetovni arhitekti predstavijo svoja mnenja in delo. Dnevi Orisa, konferenca manjšega obsega, od leta 2006 potekajo tudi v Ljubljani.

Oris je leta 2007 izdal obširen pregled in analizo sodobne hrvaške arhitekture v monografiji Sodobna hrvaška arhitektura. Poleg priznanih hrvaških arhitekturnih kritikov je zunanji pogled na arhitekturo, ki je Hrvaško oblikovala v zadnjih sedemnajstih letih, predstavil tudi ugledni arhitekturni kritik Kenneth Frampton. Dejansko je pripravil objektivni pregled hrvaškega arhitekturnega dogajanja v zadnjih dveh desetletjih. V monografiji so posebej omenjeni arhitekti, ki v hrvaški arhitekturi postavljajo nove standarde, solidno sedanjost, pa tudi prihodnost hrvaške arhitekture v nacionalnem in mednarodnem merilu. To so Saša Randić, Idis Turato, Helena Paver Njirić, Veljko Oluić, Tonči Žarnić, Hrvoje Njirić, Goran Rako, Bojan Radonić, Vinko Penezić, Krešimir Rogina, nova generacija arhitekturnih birojev 3LHD (Sasa Begović, Marko Dabrović, Tanja Grozdanić, Silvije Novak), Studio UP (Lea Pelivan, Toma Plejic) in Produkcija 004 (Davor Katušić) in v tujini aktivni hrvaški arhitekti Branimir Medić, Pero Puljiz, Zoka Zola in Leo Modrčin.

Ana Struna Bregar

Sodobna hrvaška arhitektura

STANOVANJSKA SOSESKA GRAČANI

LOKACIJA: GRAČANI PRI ZAGREBU
ARHITEKTURA: HRVOJE NJIRIĆ, 2007

DAMIR FABJANIĆ

DAMIR FABJANIĆ

NAGRADA UHA DRAGA GALIĆA 2007, NOMINACIJA ZA
NAGRADO MIESA VAN DER ROHEJA 2009

Stanovanjska soseska Gračani je zmagovalni projekt vabljene natečaja. Njeno bistvo ni v oblikovanju, temveč v domiselni strategiji, kako drugače razložiti urbanistična pravila zagrebškega mestnega načrta. Tako bi se lahko spremenili standardi stanovanjske gradnje za srednji sloj in načela snovanja polzasebnih prostorov med njimi. Projekt je tudi odziv na sedaj nastajajoče urbane vile, ki pravzaprav ne zagotavljajo pravega nadstandardnega bivalnega udobja, temveč predvsem drage materiale. Zahtevna nagnjena konfiguracija terena je vplivala na terasasto zasnovano treh manjših dvostanovanjskih objektov, ki so postavljeni vzporedno z nagnjenim terenom in so delno vkopani. Večinoma so stanovanja dvoetažna in imajo po dva vhoda (zimskega in letnega). Stanovanja imajo različne tlorise, neposreden stik s terenom, ograjen vrt ali teraso. To zagotavlja podobno udobje in visoko stopnjo intimnosti kot bivanje v hiši. V pritličjih stanovanj, kjer je dostop na vrt, so dnevni prostori, v nadstropjih, ki imajo panoramski razgled na okolico, pa nočni. Med objekti so kljub maksimalnemu izkoristku parcele urejene skupne poljavne površine, namenjene igri in druženju. Poseben čar bodo soseski sčasoma dodali drevoredi japonskih češenj.

URBANI PROSTORI

OSNOVNA ŠOLA FRANA KRSTA FRANKOPANA

LOKACIJA: KRK

ARHITEKTURA:

SAŠA RANDIĆ, IDIS TURATO, 2005

ROBERT LEŠ

ROBERT LEŠ

NAGRADA PIRANESI 2005, NAGRADA VLADIMIRJA NAZORJA 2005 IN NOMINACIJA ZA NAGRADO MIESA VAN DER ROHEJA 2007 Projekt je nastal na podlagi zmagovalne rešitve vabljenega natečaja. Objekt se po velikosti zelo razlikuje od mestnega tkiva, ki ga sestavljajo majhne hiše. Sodoben objekt je neagresivno vpel v historično mesto in ima spoštljiv odnos do starega mestnega obzidja. Šola ima v tlorisu obliko črke Z. Upošteva grajeno obliko mesta in naravni padec terena. Zaradi nagiba terena je dinamično oblikovana tudi notranjost šole. Notranje rampe oblikujejo različne skupne prostore in hodnike, zaradi česar je sicer resen institucionalni videz veliko prijaznejši. Stavba ima dve vzdolžni popolnoma različni fasadi, ki odgovarjata na dani prostor. Zaprta, bolj tradicionalna fasada je obrnjena proti ulici in mestu. Popolnoma odprta, steklena fasada brez arhitekturnih elementov je obrnjena proti obzidju in okoliški pokrajini. Mlajši otroci imajo razrede v pritličju, odpirajo se na vrt proti obzidju, starejši otroci pa imajo lepe poglede prek obzidja v naravo. Šola, ki jo odlikuje zadržana, a hkrati zelo pogumna arhitekturna zunanost, je v notranjosti igrivo barvita.

MORSKE ORGLE

LOKACIJA: ZADAR
ARHITEKTURA: NIKOLA BAŠIĆ, 2005

DANIEL TOMIČIĆ

DANIEL TOMIČIĆ

**NOMINACIJA ZA NAGRADO MIESA VAN DER ROEJE
 2007**

Morske orgle sodijo med večje uspehe pri urejanju javnih prostorov na Hrvaškem. Z njimi je Zadar, več kot 3000 let staro sredozemsko mesto, dobil novo pomembno in razpoznavno mestno ikono. Pri Morskih orglah gre za ureditev obalnega pasu z enostavno potezo – igro kamnitih stopnic, ki izginjajo v morje. Vanje je vgrajen poseben mehanizem, podoben tistemu pri cerkvenih orglah, ki zaradi naravnega valovanja morja proizvaja različne zvoke. Orgle sestavlja petintrideset cevi z luknjami pod morsk gladino. Voda vstopa in pritiska zrak v cevi, s čimer nastajajo harmonični zvoki. Zvok je neponovljiv in vedno nov, melodično ubran. Projekt je bil zasnovan v sodelovanju s strokovnjaki za akustiko.

ARHEOLOŠKI MUZEJ NARONA

LOKACIJA: VID PRI METKOVIČU
ARHITEKTURA: GORAN RAKO
 (RADIONICA ARHITEKTURE), 2007

BORIS CVJETANOVIC

BORIS CVJETANOVIC

NOMINACIJA ZA NAGRADO MIESA VAN DER ROHEJA 2007

Arheološki muzej Narona stoji na mestu, kjer so v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja odkrili ostanke antičnega templja. Avtor zmagovalnega projekta je z natečajnim projektom načel polemiko o predvideni velikosti muzeja, saj je bil ta nedvomno preobsežen za merilo majhnega mesta, in predlagal zmanjšanje programa. Pripravljenost avtorja, da podvomi o programu natečaja, in odgovorna žirija, ki je pobudo razumno obravnavala, pomenita precejšnjo redkost v natečajni praksi. Notranost muzeja določa velikost izkopanin in kipov. Tla so izvirna, kamnita izpred več kot 1500 let. Velikost zunanosti določata velikost nekdanjega templja in predvsem velikost okoliških stavb. Čeprav je zaradi kaskadnega spuščanja in členjenja glavne fasade objekt optično manjši, podoba stavbe vseeno ustvarja videz monumentalnega javnega objekta. Za členjenimi deli fasade je speljana pot prek stavbe muzeja, ki bo v prihodnosti, ko bodo odkupljene parcele nad njo, povezovala mestni trg s cerkvijo nad muzejem.

STAVBA NUJNE MEDICINSKE POMOČI

LOKACIJA: ZAGREB
ARHITEKTURA: PRODUKCIJA 004,
 DAVOR KATUŠIĆ, 2009

MILJENKO BERNFEST

ŽELJKO STOJANOVIC

 DRUGA NAGRADA NA 44. ZAGREBŠKEM SALONU – ARHITEKTURA 06-09 , NOMINACIJA ZA NAGRADO SVETOVNEGA ARHITEKTURNEGA FESTIVALA (WAF) V KATEGORIJI JAVNIH OBJEKTOV 2009.

Investiranje v socialno infrastrukturo v Zagrebu je spodbudilo več javnih arhitekturnih natečajev. Stavba nujne medicinske pomoči je plod natečaja iz leta 2004. Vzpostavlja nove, visoke standarde javnih mestnih objektov. Osemnadstropni objekt združuje različne programe – klicni center, ambulanto za reanimacijo, ambulanto za oskrbo ponesrečenih, mestno skladišče zdravil, center za izobraževanje, pisarne, večnadstropno garažo za 170 vozil, dvorano za fitnes, knjižnico in restavracijo. Jeklena skeletna konstrukcija ustreza zahtevam po zračnosti in potrebam po prostorski spremenljivosti. Gospodarna rešitev za veliko fasadno površino je bila postavitve prosojnega mrežnega ovoja, ki podnevi in ponoči oblikuje različne podobe objekta. V dnevni svetlobi objekt dominira kot poln volumen, ki privlači s sterilno belo barvo, ponoči beli kubus postane osvetljena orientacijska točka v prostoru. Stavba, ki je povezana z izjemno stresnimi situacijami, deluje pomirjujoče. To zagotavlja inovativna notranja zasnova polnih in praznih prostorov. Najprivlačnejša je velika, delno pokrita strešna terasa, na kateri se lahko odpočije osebje. Pokrita je z umetno travo in opremljena s posebno oblikovanimi klopni. Do zadnje podrobnosti skladno z arhitekturo sta oblikovana tudi interier in grafična oprema.

VEČSTANOVANJSKA STAVBA

LOKACIJA: KRAPINSKE TOPLICE
ARHITEKTURA: IVA LETILOVIĆ, MORANA VLAHOVIĆ, 2003

JASENKO RASOL

JASENKO RASOL

POSEBNO PRIZNANJE PIRANESI 2003, NAGRADA UHA ZA NAJBOLJŠO STANOVANJSKO ARHITEKTURO 2003, NAGRADA VLADIMIRJA NAZORJA 2004, NAGRADA UHA DRAGA GALIĆA 2004, POSEBNO PRIZNANJE BAUWELT 2005, SILVER PLATE – NAGRADA ZA EVROPSKE ARHITEKTE, MLAJŠE OD ŠTIRIDESET LET, 2005

Večstanovanjska stavba v Krapinskih Toplicah je bila ena prvih socialnih gradenj iz državnega programa socialne stanovanjske gradnje. Večina večstanovanjskih stavb iz omenjenega programa je bila zgrajena na podlagi arhitekturnih natečajev. Njihovi detajli so zaradi skromnih investicij pogosto neakovostni. Splošna kakovost arhitekture, večine teh objektov in stanovanj v njih pa pomeni pomemben premik glede standardov v večstanovanjski gradnji na Hrvaškem. Večstanovanjska stavba v Krapinskih Toplicah je med prebivalci naselja sprva zbudila precej nezaupanja. Sčasoma so jo razumeli, saj je z interpretacijo lokalnih gradbenih tipologij in s prilagoditvijo nagnjenemu terenu zasnovana kot sklop inovativnih stanovanj. Koncept in oblikovanje podobe stavbe izhajata iz tradicionalne lokalne arhitekture. Stavba spominja na velik kozolec. Galerije in podaljški balkonov asociirajo na stare ganke. Temno rjava barva fasade izhaja iz okoliške lesene arhitekture, ki je z leti dobila temno patino. Hiša se prilagaja terenu tako, da ima več stanovanj zagotovljen stik s terenom, s tem pa ponuja udobje individualne hiše. Glavni vhod v objekt je speljan skozi most v drugi etaži, na zgornjem nivoju terena. Nato se po zanimivih skupnih prostorih (galerija, odprto in zaprto stopnišče) spušča po stavbi navzdol. Stanovanja so zasnovana z različnimi nivoji tal, kar socialnemu tipu stanovanj doda privlačno dinamičnost.

SOCIALNI CENTER SISAK

LOKACIJA: SISAK

ARHITEKTURA: LOVORKA PRPIĆ,
MILJENKO BERNFEST/BXL STUDIO, 2004-08

MILJENKO BERNFEST

MILJENKO BERNFEST

NOMINACIJA ZA NAGRADO VLADIMIRJA NAZORJA 2008,
NOMINACIJA ZA NAGRADO VIKTORJA KOVAČIČA 2008,
NOMINACIJA ZA NAGRADO MIESA VAN DER ROHEJA 2009,
NOMINACIJA ZA NAGRADO UHA 2009

Nekdaj industrijsko mesto Sisak je v tranzicijskem obdobju doživelo popoln zlom. Vseeno so v tem obdobju speljali več arhitekturnih natečajev, a do danes je bil realiziran le projekt socialnega centra. Socialni center stoji na zelo heterogenem območju različnih stanovanjskih hiš in večstanovanjskih kompleksov, ki kažejo slabo arhitekturno podobo. Zato je kot odziv na neurejeno okolico novi objekt socialnega centra zasnovan z resno geometrijo in je enobarven. Volumen objekta je rahlo dvignjen nad terenom. Kot lebdeč element ustvarja poseben ambient v arhitekturnem in tudi kulturnem pogledu. Sestavljajo ga štirje enaki kubusi, ki jih povezuje skupna baza, med njimi pa so atriji. Celotna kompozicija različnih prostorskih učinkov ponuja spodbudno bivalno in delovno okolje. Značaj stavbe nedvomno določajo velike steklene površine. Na nekaterih mestih pa jih zamenjajo polne stene, ki zagotavljajo intimnost. Stavba s svojo odprtostjo sledi poteku dneva, gibanju sonca in spreminjanju zelenja v okolici. Videz hiše naj bi se z leti spremenil, saj je predvideno, da jo bo ovilo plezajoče zelenje, atrije bo zarasel bambus, strehe pa strešno zelenje.

Instant rešitev z Instant Internetom

Ne glede na to, kam vas zanesejo dnevne obveznosti, je dobra povezava s svetovnim spletom izjemno pomembna. Nikoli namreč ne veste, kdaj boste potrebovali dostop do elektronske pošte, aktualnih novic ali priljubljenih spletnih portalov. Največji slovenski mobilni operater Mobitel je s posluhom za svoje uporabnike pripravil popolno rešitev Instant Internet, ki povezavo s svetovnim spletom omogoča kadarkoli in kjerkoli.

Privlačna pločevinka **Instant Interneta** kot svojo glavno obljubo postavlja takojšen in hiter dostop do interneta in intraneta, s tem pa zagotavlja tudi možnosti spremljanja poslovnih procesov v podjetju ter vsestransko komuniciranje s sodelavci in prijatelji. Mobitelov paket Instant Internet vsebuje prenosni USB modem, ki omogoča hitrosti prenosa podatkov do **7,2 Mb/s**.

Ponudba po vaši meri

Mobitel je glede na vaše želje in tip poslovanja pripravil izbor različno zmogljivih podatkovnih naprav: modeme USB za uporabo na namiznih in prenosnih računalnikih ter podatkovne kartice, kjer lahko izbirate med standardoma PCMCIA ali PCI Express. Poleg tega so v Mobitelovi ponudbi prenosniki - med njimi tudi model z vgrajenim podatkovnim modемом - Lenovo Thinkpad SL500+ L. Naprave omogočajo Mobitel HSPA in megabitne hitrosti prenosa, ki zagotavljajo hiter in varen dostop do ključnih informacij.

Doma povsod

Z Instant Internetom je dostop do svetovnega spleta mogoč povsod, kjer je dosegljiv signal Mobitelovega omrežja, v tujini pa v omrežjih Mobitelovih tujih operaterjev (roaming partnerjev).

Da si boste zagotovili optimalno uporabniško izkušnjo, lahko izberete Podatkovni bonus, dodatno kartico SIM brez mesečne naročnine, na katero vklopite enega izmed želenih paketov za paketni prenos podatkov. Pri Mobitelu smo za vaše potrebe pripravili nabor treh različnih paketov: Internet M, Internet L ter Internet neomejeno, ki že vključujejo ustrezno količino brezplačnega prenosa podatkov.

Za najboljši izkoristek

Pozabite na izgubljene minute in evre, medtem ko pomembne informacije kar bežijo mimo vas. Instant Internet je vedno tam, ko ga potrebujete. Nikoli in resnično nikoli več si ne boste očitali prepozne odzivi-

Instant Internet deluje povsod, kjer je na voljo signal Mobitelovega omrežja, tudi v tujini.

Najpopolnejšo uporabniško izkušnjo pri uporabi interneta zagotavlja signal HSPA, ki danes pokriva že več kot 73 odstotkov slovenskega prebivalstva, skoraj povsod pa je na voljo tudi hiter podatkovni prenos s tehnologijo EDGE.

Mobitel je prejemnik priznanja revije Connect za tehnično najboljše mobilno omrežje v Sloveniji.

nosti in prepočasnega pretoka informacij. Ne bojte se. Situacije, v katerih vas bodo ključne informacije vašega poslovanja enostavno obšle, so preprosto zgodovina.

